

Joanna Karczewska

Własność szlachecka

na pograniczu wielkopolsko-kujawskim
w pierwszej połowie XV wieku

AVALON

Joanna Karczewska

WŁASNOŚĆ SZLACHECKA NA POGRANICZU
WIELKOPOLSKO-KUJAWSKIM
W PIERWSZEJ POŁOWIE XV WIEKU

Joanna Karczewska

**WŁASNOŚĆ SZLACHECKA
NA POGRANICZU
WIELKOPOLSKO–KUJAWSKIM
W PIERWSZEJ POŁOWIE
XV WIEKU**

Zielona Góra 2010

*Publikacja zrealizowana przy wsparciu finansowym
Uniwersytetu Zielonogórskiego*

Redakcja
Agata Sularz

Skład i łamanie
PRIM s.c.

Projekt okładki i stron tytułowych
Sławomir Onyszko

© Copyright by Joanna Karczewska, Kraków 2010

wydanie I

ISBN 978 83 7730 996 4

Zamówienia przyjmuje

Wydawnictwo AVALON T. Janowski Sp. j.
ul. Fiołkowa 4/13; 31-457 Kraków
tel. +48 606 750 749
zamowienia@wydawnictwoAVALON.pl

www.wydawnictwoAVALON.pl

Spis treści

Część pierwsza

Własność szlachecka w południowej części pogranicza wielkopolsko–kujawskiego w pierwszej połowie XV wieku.....	19
---	-----------

Rozdział I

Własność szlachecka na pograniczu powiatów gnieźnieńskiego, inowrocławskiego i konińskiego.....	21
I.1. Majątki rodu Leszczyców	22
I.2. Wielkopolsko–kujawskie dobra rodziny Kościeleckich herbu Ogończyk	51
I.3. Majątki sędziego kaliskiego Mikołaja herbu Nałęcz i jego descendentów.....	53
I.4. Majątki rodu Rogalów	56
I.5. Majątki rodu Kotwiców.....	61
I.6. Majątki rodu Grzymałów.....	62
I.7. Majątki rodziny Trląskich.....	64
I.8. Majątki rodziny Czarnotulskich herbu Ogończyk.....	70
I.9. Majątki rodu Sulimów	77
I.10. Majątki rodu Porajów	80
I.11. Majątki rodu Szeligów.....	88
I.12. Majątki rodu Sokolów	91
I.13. Majątki rodzin herbu Nowina	94
I.14. Majątki rodu Godziębów	96
I.15. Majątki rodu Jasionów	106
I.16. Majątki rodu Rawiczów	108
I.17. Majątki rodu Pomianów.....	111

I.18. Majątki rodu Dryjów	123
I.19. Majątki przedstawicieli innych rodów i osób o nieznannej przynależności rodowej	126

Rozdział II

Własność szlachecka w powiecie kruszwickim	137
---	------------

Rozdział III

Własność szlachecka na pograniczu powiatów przedeckiego i radziejowskiego	163
III.1. Majątki rodu Awdańców	163
III.2. Majątki rodu Pomianów	169
III.3. Majątki rodu Cielepałów	178
III.4. Majątki rodu Roliców	180
III.5. Majątki przedstawicieli innych rodów i osób o nieznannej przynależności rodowej	185

Część druga

Własność szlachecka w północnej części pogranicza wielkopolsko–kujawskiego	201
---	------------

Rozdział I

Własność szlachecka w powiecie kcyńskim	203
I.1. Majątki rodu Pałuków	203
I.2. Majątki rodu Nałęczów	221
I.3. Majątki rodu Leszczyców	232
I.4. Majątki rodu Porajów	237
I.5. Majątki rodu Dryjów	242
I.6. Majątki rodu Rogalów	246
I.7. Majątki rodu Grzymałów	247
I.8. Majątki rodu Szaszorów	249
I.9. Majątki przedstawicieli innych rodów i osób o niezidentyfikowanej przynależności rodowej	252

Rozdział II

Własność szlachecka w powiecie nakielskim	259
II.1. Majątki rodzin Komierowskich i Chojęńskich	259
II.2. Majątki rodu Cielepałów	262
II.3. Majątki rodu Dryjów	265

II.4. Majątki rodziny Rungów	268
II.5. Majątki rodziny Wałdowskich	270
II.6. Majątki rodu Grzymałów.....	273
II.7. Majątki przedstawicieli innych rodów i osób o nieznaney przynależności rodowej.....	275

Rozdział III

Własność szlachecka w powiecie bydgoskim	288
III.1. Majątki rodziny Ślesińskich herbu Nałęcz.....	288
III.2. Majątki rodu Pomianów.....	293
III.3. Majątki rodu Mościców–Ostojów	294
III.4. Majątki przedstawicieli innych rodów i osób o niezidentyfikowanej przynależności rodowej.....	298

Część trzecia

Szlachta cząstkowa i zagrodowa na obszarze pogranicza wielkopolsko–kujawskiego w XV wieku.....	311
Klucze majątkowe.....	336
Miasto w dobrach szlacheckich	347
Parafia	357
Małżeństwa szlacheckie.....	365
Oprawy wienno–posagowe.....	369
Folwark.....	372
Czynsze	376
Ceny ziemi	377
Wyderkaf	382
Zastaw.....	385
Retrakt	387
Miary powierzchni gruntu.....	388
Miejscowości zaginione	394
Objaśnienia skrótów	399
Bibliografia.....	401
Indeks nazwisk.....	419

Słowo wstępne

Praca niniejsza dotyczy stanu posiadania szlachty na terytorium pogranicza wielkopolsko-kujawskiego¹. Granica między Wielkopolską a Kujawami występuje tu w znaczeniu granicy rozdzielającej powiaty sądowe: koniński, gnieźnieński, kcyński, nakielski województwa kaliskiego i powiaty inowrocławski oraz bydgoski województwa inowrocławskiego, a także kruszwicki, radziejowski i przedecki w województwie brzesko-kujawskim. Takie terytorialno-sądowe rozumienie pogranicza ma funkcję pomocniczą, wszak Kujawy należały do makroregionu Wielkopolski, obejmującego poza województwami poznańskim i kaliskim (tworzącymi region Wielkopolski w ścisłym znaczeniu) także ziemie łęczycką i sieradzką. Terytoria te od momentu podziału kraju między synów Bolesława Krzywoustego były w zasadzie rozdzielone między potomków Mieszka Starego i Kazimierza Sprawiedliwego. W Wielkopolsce właściwej (obszar województw poznańskiego i kaliskiego) praktycznie już w XIII wieku rozbitcie dzielnicowe zostało zahamowane, w pozostałych ziemiach szerokiej Wielkopolski podziały trwały nadal — niemal do końca XIV wieku. Właśnie relikty podziału dzielnicowego, a konkretnie fakt sprawowania rządów przez księcia Kazimierza Konradowica na Kujawach, w ziemiach łęczyckiej i sieradzkiej, sprawiły, że i w późniejszym okresie zauważymy ciężenie Kujaw właśnie do ziem środkowej Polski i pewne podobieństwa do stosunków panujących na tym terenie, a nie w Wielkopolsce właściwej.

Zakres chronologiczny pracy obejmuje pierwszą połowę XV wieku. Początek tego okresu wyznacza zasób źródłowy, bowiem podstawowe źródło, czyli najstarsze księgi sądowe z terenu wschodniej Wielkopolski i Kujaw

¹ Określenie „pogranicze wielkopolsko-kujawskie” zostało już użyte w literaturze historycznej, zob. A. Gąsiorowski, *Pogranicze wielkopolsko-kujawskie w dobie rozwoju gospodarki czynszowej (XIII–poł. XV wieku)*, w: *Studia z dziejów ziemi mogileńskiej*, red. C. Łuczak, Poznań 1978.

pochodzą z końca XIV wieku. Natomiast końcową cezurę wyznacza wybuch wojny trzynastoletniej — wydarzenia, które silnie wpłynęło na wiele aspektów życia społecznego, politycznego i gospodarczego w Królestwie Polskim. Oczywiście jeśli było to potrzebne, pewne fragmenty rozprawy wybiegają poza tak określone ramy chronologiczne.

Wskazany w tytule pracy obszar należy do stosunkowo słabo zbadanych pod względem własności i osadnictwa w czasach średniowiecza. O ile kwestia własności ziemskiej zachodniej Wielkopolski znajduje się w orbicie badań prowadzonych przez Pracownię Słownika Historyczno-Geograficznego PAN w Poznaniu, o tyle podobna problematyka dotycząca wschodniej Wielkopolski, a tym bardziej Kujaw, wymaga głębszego poznania.

Dlatego też przedmiotem badań w niniejszej pracy są majątności szlachty zamieszkującej pogranicze wielkopolsko-kujawskie i, by użyć sformułowania wprowadzonego przez J. Wroniszewskiego, jej rozmaite zachowania ekonomiczne². Istotnym zagadnieniem, któremu poświęcono uwagę, jest identyfikacja rodowa i rodzinna właścicieli danego majątku. Kolejna grupa poruszonych zagadnień to kwestie dotyczące stanu i struktury majątkowej, rozległości dóbr, ich rozdrabniania lub scalania, a także wyjaśnienie przyczyn tych zjawisk oraz wskazanie wszelkich przejawów fluktuacji substancji majątkowej. Odtworzono też wysokość oprow wienno-posagowych, a na ich podstawie także poziom zamożności ówczesnej szlachty i jej rozwarstwienie majątkowe. Przy tej sposobności zwrócono też uwagę na dietność rodziny szlacheckiej tego czasu.

Poruszono także zagadnienia towarzyszące działalności ekonomicznej szlachty, takie jak ceny ziemi w badanym okresie, powierzchnia majątków, stosunki kredytowe, w tym zwłaszcza te wynikające z obrotu ziemią (zastawy, wyderkafy), oraz to, jaki pieniądź był używany w transakcjach majątkowych. Zwrócono także uwagę na zjawiska, które miały budować nie tylko pozycję majątkową rodziny, ale także tworzyć jej prestiż w szlacheckiej przestrzeni społecznej, a które można zawrzeć w słowach „parafia — zamek — miasto”.

Pod względem konstrukcyjnym praca dzieli się na cztery części. Pierwsza z nich poświęcona została własności szlacheckiej na południu badanego obszaru (obejmuje powiaty: gnieźnieński, koniński, inowrocławski, przeddecki, radziejowski i kruszwicki). Druga natomiast zawiera charakterysty-

² J. Wroniszewski, *Szlachta ziemi sandomierskiej w średniowieczu*, Poznań–Wrocław 2001, s. 17.

kę własności na północy pogranicza wielkopolsko–kujawskiego (dotyczy powiatów: kcyńskiego, nakielskiego, bydgoskiego). Uznano za słuszne, aby osobny fragment pracy (część trzecią) poświęcić zagadnieniu szlachty drobnej i bezkmiecej. Szczegółowe omawianie działalności majątkowej zagrodowców, z uwzględnieniem ich transakcji, dałoby rozmyty obraz ich egzystencji. Zasadna więc wydaje się charakterystyka tej szlachty i jej działalności za pomocą egzemplifikacji. Część czwarta rozprawy stanowi jej podsumowanie i zbiór wniosków dotyczących różnych aspektów działalności majątkowej szlachty; zawiera też odniesienia i porównania dotyczące tego zagadnienia w innych regionach Królestwa Polskiego.

Podstawę źródłową niniejszej pracy stanowią księgi sądowe ziemskie i grodzkie z terenu Wielkopolski i Kujaw, zawierające obfity materiał do badań stosunków własnościowych. Są to księgi ziemskie i grodzkie gnieźnieńskie, poznańskie, konińskie, nakielskie, kcyńskie, przechowywane w Archiwum Państwowym w Poznaniu. Natomiast dla obszaru Kujaw udało się określić własność szlachecką dzięki lekturze następujących ksiąg ziemskich pochodzących z terytorium Kujaw Brzeskich: księgi — kruszwicka, radziejowska, księgi przedeckie oraz selektywnie księgi brzesko–kujawskie, przechowywane w Archiwum Głównym Akt Dawnych w Warszawie. Część ksiąg sądowych z badanego obszaru została opublikowana³. Kwerendą objęto także księgę ziemską przedecką z lat 1408–1414, przechowywaną w Rosyjskim Państwowym Archiwum Akt Dawnych (*Российский Государственный Архив Древних Актов* — РГАДА) w Moskwie. Źródło to dotychczas nie było wykorzystane w polskiej nauce. Obok ksiąg sądowych objęto kwerendą także księgę zastępcy króla Wojciecha Malskiego.

Niestety nie zachowały się źródła sądowe z terenu Kujaw Inowrocławskich. Istotne znaczenie, także wobec braku ksiąg sądowych dla zachodnich Kujaw, posiadają też dokumenty klasztoru norbertanek w Strzelnie oraz cystersów w Koronowie, pochodzące z Archiwum Państwowego w Bydgoszczy. Wykorzystano również zasoby Archiwum Archidiecezjalnego w Gnieźnie, a mianowicie księgi sentencji oraz niektóre księgi konsystorza gnieźnieńskiego. Znacznie skromniej przedstawia się średniowieczny zasób Archiwum Diecezjalnego we Włocławku, w którym kwerendą objęto dwie zachowane średniowieczne księgi konsystorskie, księgę biskupią i metrykę kapituły.

³ *Księga ziemska poznańska 1400–1407*, wyd. K. Kaczmarczyk, K. Rzyski, Poznań 1960; *Księgi sądowe brzesko–kujawskie* (dalej cyt.: Kochanowski), wyd. J.K. Kochanowski, Warszawa 1905 (Teki Pawińskiego, t. 7); *Die ältesten grosspolnischen Grodbücher*, t. 1–2, wyd. Józef Lekszycki, Lipsk 1887.

Uwzględniono też oczywiście źródła publikowane, w tym przede wszystkim dyplomatariusze⁴. Na podstawę źródłową niniejszej pracy złożyły się także źródła sądowe drukowane: księga ziemską poznańską z lat 1400–1407, wypisy z ksiąg sądowych wielkopolskich opublikowane przez J. Lekszyckiego i roty sądowe z terenu Wielkopolski⁵ oraz księga ziemską brzesko–kujawska z lat 1418–1424. Biorąc pod uwagę tematykę pracy, a także niedostatek źródeł dla dziejów Kujaw w XV wieku, należy podkreślić duże znaczenie opublikowanej *Lustracji poradlnego i rejestru łanów województw kujawskich z 1489 roku*⁶. Wielce pomocne okazały się też źródła publikowane pochodzenia kościelnego — wybór zapisek konsystorza gnieźnieńskiego i włocławskiego oraz *Bullarium Poloniae*⁷.

Wymienić też trzeba Teki Dworzaczka, czyli *Materiały historyczno–genealogiczne do dziejów wielkiej własności w Wielkopolsce* — zawierające rejestry z ksiąg ziemskich i grodzkich wielkopolskich, przedstawiające rekonstrukcję genealogii rodzin szlacheckich i ich majątności, a które znacząco uzupełniły materiały archiwalne⁸.

Zagadnienie struktury własności ziemskiej i działania gospodarcze podejmowane przez szlachtę stały się obiektem zainteresowania nowszej historiografii. Wiele z tych prac dotyczy terytorium Małopolski — należy wymienić tutaj opracowania A. Sochackiej⁹, J. Kurtyki¹⁰, J. Sperki¹¹ czy mo-

⁴ *Kodeks dyplomatyczny Polski* (dalej cyt.: KDP), t. 1–2, wyd. L. Ryszczewski, A. Muczkowski, t. 3, wyd. J. Bartoszewicz, Warszawa 1847–1858; *Kodeks dyplomatyczny Wielkopolski* (dalej cyt.: KDW), t. 1–3, wyd. I. Zakrzewski, Poznań 1878–1881; t. 5, wyd. F. Piekosiński, Poznań 1908; t. 6, wyd. A. Gąsiorowski, H. Kowalewicz, Warszawa–Poznań 1982; t. 7, wyd. A. Gąsiorowski i R. Walczak; t. 8–10, wyd. A. Gąsiorowski i T. Jasiński, Warszawa–Poznań 1985–1993, t. 11, wyd. A. Gąsiorowski, T. Jasiński, T. Jurek i I. Skierska, Poznań 1999.

⁵ *Wielkopolskie rotys sądowe XIV–XV wieku* (dalej cyt.: Roty), t. 1–5, wyd. H. Kowalewicz, W. Kuraszkiewicz, Poznań–Wrocław 1959–1981.

⁶ *Lustracja poradlnego i rejestr łanów województw brzesko–kujawskiego i inowrocławskiego z roku 1489*, wyd. J. Senkowski, Teki Archiwalne, t. 7, 1961.

⁷ *Acta capitulorum nec non iudiciorum ecclesiasticorum selecta* (dalej cyt.: AC), wyd. B. Ulanowski, t. I, *Acta capitulorum Gneznensis, Poznanensis et Vladislaviensis (1408–1530)*; t. II, *Acta iudiciorum ecclesiasticorum Gneznensis et Poznanensis (1403–1530)*, Kraków 1894–1902; t. III, *Acta iudiciorum dioecesis Plocensis, Vladislaviensis et Gneznensis (1422–1533)*, Kraków 1908; *Bullarium Poloniae* (dalej cyt.: BP), wyd. I. Sulowska–Kuraś i S. Kuraś, t. 1–6, Lublin–Rzym 1982–1998.

⁸ Teki Dworzaczka (CD). *Materiały historyczno–genealogiczne do dziejów szlachty wielkopolskiej XV–XX wieku*, 1.2.0, opr. A. Bieniaszewski, M. Prinke, R. Prinke, J. Wislocki, Kórnik 1997.

⁹ A. Sochacka, *Własność ziemska w województwie lubelskim w średniowieczu*, Lublin 1987; *idem*, *Jan z Czyżowa, namiestnik Władysława Warneńczyka. Kariera rodziny Półkociców w średniowieczu*, Lublin 1993.

¹⁰ J. Kurtyka, *Tęczyńscy. Studium z dziejów polskiej elity możnowładczej w średniowieczu*, Kraków 1997; *idem*, *Latyfundiūm tęczyńskie. Dobra i właściciele (XIV–XVII wiek)*, Kraków 1999.

¹¹ J. Sperka, *Szafrańcowie herbu Stary Koń. Z dziejów kariery i awansu w późnośredniowiecznej Polsce*, Katowice 2001.

delową pracę J. Wroniszewskiego o szlachcie sandomierskiej. Tematyka osadnictwa i stosunki własnościowe na obszarze ziemi sieradzkiej i łęczyckiej była podejmowana przez S.M. Zajączkowskiego¹², dobra magnackie na tym obszarze omówiła A. Szymczakowa¹³, a ostatnio T. Nowak opublikował pracę o własności szlachty łęczyckiej w czasach króla Władysława Jagiełły¹⁴. Natomiast Z. Morawski w swym opracowaniu scharakteryzował finanse, stosunki kredytowe i działania ekonomiczne średniowiecznej szlachty łęczyckiej¹⁵. Szlachtę ziemi wieluńskiej i jej dobra w czasach późnego średniowiecza i dobie wczesnonowożytniej opisał T. Stolarczyk¹⁶.

Z kolei jeśli chodzi o stan badań dotyczących tego zagadnienia dla terytorium Wielkopolski i Kujaw, to zauważymy, że spore osiągnięcia ma historiografia dotycząca czasów nowożytnych, a którą też w tym miejscu trzeba uwzględnić, bo w wielu punktach jest użyteczna. Struktura majątkowa powiatu kaliskiego w XVI–XVII wieku została omówiona w znakomitym opracowaniu A. Pośpiecha¹⁷. Dodatkowe informacje na temat osadnictwa oraz zagadnienia szlachty zagrodowej w powiecie kaliskim przynoszą prace W. Dworzaczka¹⁸ i L. Polaszewskiego¹⁹, a także A. Nowaka²⁰ i M. Wisińskiej²¹. Sieć osadniczą Krajny w okresie nowożytnym opracował P. Szafran²².

Skromniej przedstawia się liczba prac naukowych poświęconych kwestii własności szlacheckiej w Wielkopolsce w dobie średniowiecza. Dysponujemy wprawdzie mnóstwem prac S. Kozierowskiego²³, w swej głównej

¹² S.M. Zajączkowski, *Powiat orłowski do lat siedemdziesiątych XVI wieku. Studia z dziejów osadnictwa, struktury własnościowej i stosunków kościelnych*, Łódź 1996; *idem*, *Sieć osadnicza i struktura własnościowa osadnictwa dawnych ziem łęczyckiej i sieradzkiej w początkach XVI w.*, *Slavia Antiqua*, t. 19, 1972; *idem*, *Studia nad wielowioskową własnością szlachecką w Łęczyckiem i Sieradzkim i jej rola w osadnictwie (od końca XIV do połowy XVI w.)*, *Kwartalnik Historii Kultury Materialnej* 1966, nr 2, t. 4.

¹³ A. Szymczakowa, *Szlachta sieradzka w XV wieku*, Łódź 1998.

¹⁴ T. Nowak, *Własność ziemska w ziemi łęczyckiej w czasach Władysława Jagiełły*, Łódź 2003.

¹⁵ Z. Morawski, *Ziemia, urzędy, pieniądze. Finanse szlachty łęczyckiej w końcu XIV i pierwszej połowie XV wieku*, Warszawa 1993.

¹⁶ T. Stolarczyk, *Szlachta wieluńska od połowy XIV do połowy XVI wieku*, Wieluń 2005.

¹⁷ A. Pośpiech, *Majątkość na sprzedaż. Szlachecki handel ziemią i przemiany struktury majątkowej w powiecie kaliskim w latach 1580–1665*, Wrocław 1989.

¹⁸ W. Dworzaczek, *Z wielkopolskich zagadnień demograficznych*, *Roczniki Historyczne*, t. 17, 1948.

¹⁹ L. Polaszewski, *Szlachta zagrodowa w województwie kaliskim*, *Rocznik Kaliski*, t. 8, 1975; *idem*, *Własność feudalna w województwie kaliskim w XVI wieku*, Poznań 1976.

²⁰ A. Nowak, *Początki kryzysu sił wytwórczych na wsi wielkopolskiej w końcu XVI i pierwszej połowie XVII wieku*, Warszawa–Poznań 1975.

²¹ M. Wisińska, *Koncentracja własności ziemskiej w powiecie kaliskim na przełomie XVI i XVII wieku*, *Rocznik Kaliski*, t. 5, 1972.

²² P. Szafran, *Osadnictwo historycznej Krajny w XVI–XVIII w. (1511–1720)*, Gdańsk 1961.

²³ S. Kozierowski, *Badania nazw topograficznych na obszarze dawnej zachodniej i środkowej Wielkopolski*, t. 1, *Roczniki Towarzystwa Przyjaciół Nauk Poznańskiego*, t. 47, 1920; *idem*, *Leszczyce i ich plemien-*

warstwie bezcennych, lecz w wielu miejscach domagających się korekt i uzupełnień. Wciąż jednak zachowują one wartość naukową, ponieważ są oparte na starannej lekturze ksiąg sądowych z terenu Wielkopolski. Nieocenioną pomocą dla badacza, mimo upływu wielu lat od wydania, jest praca K. Hładyłowicza o rozwoju wielkopolskiego osadnictwa²⁴. Z kolei własność w powiecie nakielskim w XV stuleciu została omówiona w przedwojennym artykule A. Lauferskiego²⁵.

Ta dysproporcja w nasileniu badań została w ostatnich latach przełamana dzięki udostępnieniu w formie elektronicznej Tek Dworzaczka oraz informacjom zawartym w *Słowniku historyczno–geograficznym województwa poznańskiego w średniowieczu*. Lukę w badaniach nad późnośredniowiecznym możnowładztwem wielkopolskim i jego własnością wypełniła w znaczącym stopniu wydana niedawno książka Z. Górczaka²⁶. Z nowszej literatury trzeba wskazać opracowanie S. Szybkowskiego o dobrach należących do rodzin urzędniczych na Krajnie²⁷, a także szkic J. Karczewskiej poświęcony majątkom szlacheckim na Pałukach²⁸.

Również jeśli chodzi o literaturę przedmiotu dotyczącą Kujaw, to jest ona bogatsza dla czasów nowożytnych. Wymienić trzeba dzieła A. Pawińskiego²⁹ oraz opracowanie Z. Gulдона o rozmieszczeniu własności ziemskiej na Kujawach w II połowie XVI wieku³⁰. Mniej imponująco przedstawia się stan literatury dotyczącej badanego problemu w wiekach średnich. Wiele

nik arcybiskup gnieźnieński Bogumił z Dobrowa, Poznań b.d.w.; *idem*, *Nazwy geograficzne i osadcy ziemi bydgoskiej*, Przegląd Bydgoski, t. 3, 1933; *idem*, *Pierwotne osiedlenie pojezierza Gopla, Slavia Occidentalis*, t. 2, 1922; *idem*, *Pierwotne osiedlenie ziemi gnieźnieńskiej wraz z Pałukami w świetle nazw geograficznych i charakterystycznych imion rycerskich*, *Slavia Occidentalis*, t. 3–4, 1923–1924; *idem*, *Ród Drogosławiczów*, Lwów 1913; *idem*, *Ród Nowinów*, Roczniki Towarzystwa Przyjaciół Nauk Poznańskiego, t. 40, Poznań 1914; *idem*, *Ród Porajów–Różyków*, Rocznik Polskiego Towarzystwa Heraldycznego, t. 9, 1928–1929; *idem*, *Ród Szaszorów–Opalów–Orłów*, Roczniki Towarzystwa Przyjaciół Nauk Poznańskiego, t. 45, 1919; *idem*, *Ród Wczeliczów*, Lwów 1915; *idem*, *Szematyzm historyczny ustrojów parafialnych dzisiejszej archidiecezji gnieźnieńskiej*, Poznań 1934.

²⁴ K.J. Hładyłowicz, *Zmiany krajobrazu i rozwój osadnictwa w Wielkopolsce od XIV do XIX wieku*, Lwów 1932.

²⁵ A. Lauferski, *Ziemia Nakielska w XV wieku*, Roczniki Historyczne, t. 2, 1926.

²⁶ Z. Górczak, *Rozwój majątków możnowładztwa wielkopolskiego w drugiej połowie XV i początkach XVI wieku*, Poznań 2007.

²⁷ S. Szybkowski, *Elita szlachecka Krajny w czasach Andegawenów i pierwszych Jagiellonów (1370–1492)*, w: *Dziedzictwo kulturowe na Krajnie i Pałukach. Wybrane problemy z dziejów Krajny nakielskiej*, red. S. Łaniewski, L. Skaza, Nakło 2004.

²⁸ J. Karczewska, *Szlachta pałucka i jej majątki w XV wieku*, *Studia i Materiały do Dziejów Pałuk*, t. 6, 2006.

²⁹ A. Pawiński, *Sejmiki ziemskie. Początek ich i rozwój aż do ustalenia się udziału posłów ziemskich w ustawodawstwie sejmku walnego 1374–1505*, Warszawa 1895.

³⁰ Z. Guldon, *Rozmieszczenie własności ziemskiej na Kujawach w II połowie XVI wieku*, Toruń 1964.

informacji o dobrach poszczególnych rodów kujawskich zawarł w swych pracach J. Bieniak, w praktyce inicjując badania genealogiczne dotyczące Kujaw³¹. Ostatnio obszar Kujaw doczekał się kompleksowego opracowania o szlachcie urzędniczej tego terytorium pióra S. Szybkowskiego³². Badacz ten dokładnie scharakteryzował również stan posiadania kujawskich urzędników. Natomiast strukturę własności w powiecie kruszwickim w średniowieczu zaprezentowała J. Karczevska³³.

Historyk dysponuje także znaczną liczbą prac genealogicznych — monografii i artykułów — dotyczących wielkopolskich i kujawskich rodów rycerskich. Swych opracowań doczekał się ród Pałuków autorstwa W. Semkowicza³⁴, *clenodium* Grzymałów zostało opracowane przez A. Szwedę³⁵, a rodzina Potulickich herbu Grzymała przez S. Leitgebera³⁶. Studium o wielkopolskich Nałęczach opublikował J. Pakulski³⁷. Artykuły dotyczące tego ostatniego rodu wyszły też spod pióra A. Gąsiorowskiego³⁸ i K. Górskiej-Gołaskiej³⁹. Wiadomości poświęcone Leszczycom⁴⁰

³¹ J. Bieniak, *Wielkopolska, Kujawy, ziemie łączycyka i sieradzka wobec problemu zjednoczenia państwowego w latach 1300–1306*, Toruń 1969; *idem*, *Elita kujawska w średniowieczu*, w: *Człowiek w społeczeństwie średniowiecznym*, Warszawa 1997; *idem*, *Kościelna Wieś i jej dziedzice*, w: *Kościelna Wieś na Kujawach. Studium osadnicze*, red. L. Kajzer, Łódź 1994; *idem*, *Prawa patronackie szlachty kujawskiej w kościołach parafialnych w świetle źródeł*, w: *Religijność na Kujawach i ziemi dobrzyńskiej w czasach staropolskich*, red. A. Mietz, Włocławek 2003; *Bibliografia prac Janusza Bieniaka za lata 1953–1996*, opr. I. Czarciański, A. Makowiecki, w: *Venerabiles, nobiles et honesti. Studia z dziejów społeczeństwa polski średniowiecznej*, red. A. Radziwiński, A. Supruniuk, J. Wroniszewski, Toruń 1997.

³² S. Szybkowski, *Kujawska szlachta urzędnicza w późnym średniowieczu (1370–1501)*, Gdańsk 2006.

³³ J. Karczevska, *Struktura własnościowa osadnictwa regionu nadgoplańskiego (do końca XV wieku)*, wykonano w ramach grantu (projekt badawczy) nr PBZ–KBN 011/H01/1999 pt. „Polska na przełomie tysiącleci”.

³⁴ W. Semkowicz, *Ród Pałuków*, Kraków 1907; J. Bieniak, *Krąg rodzinny biskupa kujawskiego Macieja Pałuki*, *Zapiski Historyczne*, t. 50, 1987, z. 3.

³⁵ A. Szweda, *Ród Grzymałów w Wielkopolsce*, Toruń 2001.

³⁶ S. Leitgeber, *Potulicy*, Londyn 1990.

³⁷ J. Pakulski, *Nałęcze wielkopolscy w średniowieczu*, Toruń 1982.

³⁸ A. Gąsiorowski, *Koligacje panów z Ostroroga w XV wieku*, *Studia i Materiały do Dziejów Wielkopolski i Pomorza*, t. 13, 1980, z. 2.

³⁹ K. Górską-Gołaską, *Dobra Nałęczów w Wielkopolsce w średniowieczu*, *Studia i Materiały do Dziejów Wielkopolski i Pomorza*, t. 15, 1984, z. 2.

⁴⁰ S. Koziarowski, *Leszczycy i ich plemiennik arcybiskup gnieźnieński Bogumił z Dobrowa*, Poznań b.d.w.; J. Bieniak, *Wielkopolska, Kujawy, ziemie łączycyka i sieradzka wobec problemu zjednoczenia państwowego w latach 1300–1306*, Toruń 1969; *idem*, *Elita ziemi dobrzyńskiej w późnym średniowieczu i jej majątki*, w: *Stolica i region. Włocławek i jego dzieje na tle przemian Kujaw i ziemi dobrzyńskiej*, pod red. O. Krut-Horonzak, L. Kajzera, Włocławek 1995; *idem*, *Elita kujawska w średniowieczu*, w: *Człowiek w społeczeństwie średniowiecznym*, Warszawa 1997; *idem*, *Autor Rocznika dawnego*, w: *Kultura średniowieczna i staropolska*, Warszawa 1991; J. Maciejewski, *Działalność kościelna Gerwarda z Ostrowa, biskupa włocławskiego w latach 1300–1323*, Bydgoszcz 1996; A. Supruniuk, *Otoczenie księcia mazowieckiego*

i Rogalom⁴¹ zamieszkującym teren Wielkopolski i Kujaw znajdziemy w obszerniejszych opracowaniach i w kilku monograficznych szkicach. Wielkopolsko–kujawski ród Cielepałów opracował S. Szybkowski⁴², a kujawski ród Pomianów — J. Karczevska⁴³. Wspomniana autorka poświęciła też artykuł mieszkającej na pograniczu rodzinie Kołudzkich herbu Kotwica⁴⁴. Genealogia ta stała się ostatnio także obiektem zainteresowania S. Szybkowskiego⁴⁵. Wielkopolsko–kujawska genealogia Godziębów doczekała się niedawno monografii autorstwa J. Pakulskiego⁴⁶. Wiele wiadomości genealogicznych o rycerstwie wielkopolskim przekazał w swych pracach S. Kozierowski, jednak trzeba poddać je weryfikacji.

Ponadto należy wskazać na wiele biogramów wybitnych postaci wielkopolskich i kujawskich opublikowanych w Polskim Słowniku Biograficznym⁴⁷ i Wielkopolskim Słowniku Biograficznym⁴⁸.

Zaznaczająca się dość wyraźnie dysproporcja w literaturze historycznej, obfitującej w opracowania dotyczące struktury majątkowej i własności ziemskiej na badanym terenie w okresie nowożytnym, a w mniejszym stopniu odnoszącej się do tej problematyki w wiekach średnich, uzmysławia, że istnieje potrzeba zbadania kwestii własności rycerskiej na pograniczu wielkopolsko–kujawskim w okresie późnego średniowiecza.

Siemowita IV (1374–1426), Warszawa 1998; J. Karczevska, *Urzędnicy książąt kujawskich Leszka, Przemysła i Kazimierza Ziemomysłowiców*, cz. 1, Ziemia Kujawska, t. 12, 1997; cz. 2, *ibidem*, t. 13, 1998; *eadem*, *Majątki rodu Leszczyńców na pograniczu wielkopolsko–kujawskim w XV wieku*, Społeczeństwo Polski średniowiecznej, t. 10, Warszawa 2004; S. Szybkowski, *Kujawska szlachta urzędnicza w późnym średniowieczu (1370–1501)*, Gdańsk 2006.

⁴¹ L. Białkowski, *Ród Czamborów–Rogalów w dawnych wiekach*, Rocznik Polskiego Towarzystwa Heraldycznego, t. 6, 1921/1923.

⁴² S. Szybkowski, *Ród Cielepałów*, Gdańsk 1999.

⁴³ J. Karczevska, *Ród Pomianów na Kujawach w średniowieczu*, Poznań–Wrocław 2003.

⁴⁴ *Eadem*, *Ród Kotwiców na Kujawach w średniowieczu*, Genealogia. Studia i Materiały Historyczne, t. 14, 2002.

⁴⁵ S. Szybkowski, *Do genealogii i prozopografii Kotwiców kujawskich uwag kilka*, Genealogia. Studia i Materiały Historyczne, t. 16, 2004.

⁴⁶ J. Pakulski, *Ród Godziębów w średniowiecznej Polsce. Studium genealogiczne*, Toruń 2005.

⁴⁷ J. Bieniak, *Maciej z Golanicy*, PSB, t. 19, Wrocław 1974; *idem*, *Maciej z Lubstowa*, *ibidem*; *idem*, *Maciej z Łabiszyna*, *ibidem*; *Mikołaj z Warzymowa, kasztelan brzeski kujawski*, PSB, t. 21, Wrocław 1976; *idem*, *Oporowski Mikołaj*, PSB, t. 24, Wrocław 1979; *idem*, *Stanisław Kiwała*, PSB, t. 42, Warszawa 2003; A. Gąsiorowski, *Licheński Jan*, PSB, t. 17, Wrocław 1972; *idem*, *Maciej z Wąsoszy*, PSB, t. 19, Wrocław 1974; *idem*, *Piotr z Żernik*, PSB, t. 26; *idem*, *Potulicki Przeclaw*, PSB, t. 28, Wrocław 1985; *idem*, *Przedpełk z Kopydłowa*, *ibidem*; *idem*, *Sędziwój z Szubina*, PSB, t. 36, Warszawa–Kraków 1995–1996; J. Nowacki, *Dryja Maciej z Modliszewa i Grodzca*, PSB, t. 5, 1939–1946; J. Pakulski, *Stefan z Trłaga i Głogowca*, PSB, t. 43, Warszawa–Kraków 2005; G. Rutkowska, *Sokolowski Jakub*, PSB, t. 40, Warszawa–Kraków 2000; *eadem*, *Sokolowski Jałbrzyk Jan*, *ibidem*; *eadem*, *Sokolowski Jarosław Jan*, *ibidem*.

⁴⁸ A. Gąsiorowski, *Maciej z Wąsoszy*, Wielkopolski Słownik Biograficzny, Warszawa 1981; *idem*, *Mikołaj z Wenecji*, *ibidem*.

* * *

Metodologiczną podstawą powziętych badań będzie metoda genealogiczna oraz częściowo statystyczna, zwłaszcza że podstawowym źródłem są, masowe już w XV wieku, zapiski w księgach sądowych ziemskich i grodzkich. Stopniowa, szczegółowa analiza źródeł pozwoli osiągnąć zamierzony efekt oraz dokonać pewnych potrzebnych uogólnień. Przydatna będzie także metoda porównawcza, mogąca wskazać, na ile sytuacja szlachty na pograniczu wielkopolsko–kujawskim była typowa lub odbiegała od sytuacji szlachty na innych obszarach Królestwa Polskiego.

Joanna Karczevska

Część pierwsza

**Własność szlachecka w południowej części
pogranicza wielkopolsko–kujawskiego
w pierwszej połowie XV wieku**

Rozdział I

Własność szlachecka na pograniczu powiatów gnieźnieńskiego, inowrocławskiego i konińskiego

Prezentacja majątków szlacheckich zostanie rozpoczęta od części południowo–zachodniej badanego obszaru (powiaty: gnieźnieński, koniński, inowrocławski, kruszwicki). Terytorium to, o bardzo urodzajnych glebach, stanowiło obszar osadnictwa o dawnej metryce — tu wszak ukształtowały się zręby polskiej państwowości i organizacji kościelnej. Obszar ten był poddany we wcześniejszym średniowieczu procesowi *melioratio terrae* — przeprowadzano lokacje wiejskie, w tym także te na surowym korzeniu; w spoję mierze było to zasługą instytucji kościelnych: arcybiskupstwa, kapituły gnieźnieńskiej oraz obecnych na tym obszarze klasztorów w Trzemesznie, Mogilnie i Strzelnie. W XV wieku niejednokrotnie majątki pierwotnie, stanowiące własność kościelną, znajdowały się już w rękach szlachty. Badając zatem osadnictwo i stosunki własnościowe na tym terytorium w XV stuleciu, mamy do czynienia z osadami starymi, z dużą liczbą wsi i z obszarem gęsto zaludnionym, bardziej niż na przykład peryferyjna Krajna.

Rozwój tego obszaru, jego starszeństwo i historyczna stołeczność zadekowały, że w pierwszej kolejności zostanie scharakteryzowana własność szlachecka położona właśnie na terenie powiatów gnieźnieńskiego, konińskiego, inowrocławskiego i kruszwickiego¹.

¹ Przy szczegółowym opisie stanu majątkowego poszczególnych rodzin lub osób znajdują się także wzmianki dotyczące dóbr położonych w innych powiatach omawianego terytorium, tak aby otrzymać w miarę pełny obraz stanu posiadania. Natomiast dokładna charakterystyka tych majątków zostanie przedstawiona we właściwym fragmencie pracy.

I.1. Majątki rodu Leszczyców

Za pierwotną siedzibę możnego rodu Leszczyców uznaje się obszar wschodniej Wielkopolski, przede wszystkim kasztelanję łędzką. Z przejściem tego właśnie terytorium przez księcia Kazimierza kujawskiego, drogą zawarcia przez niego małżeństwa z Konstancją, córką Henryka Pobożnego, wiąże się osiedlenie przedstawicieli rodu Leszczyców na terytorium Kujaw. Według najnowszych badań J. Bieniaka najstarszym znanym źródłowo przedstawicielem *clenodium* Leszczyców na Kujawach był Bogusza, pełniący w latach 1241–1243 urząd kasztelana inowrocławskiego, a w latach 1246–1256 — wojewody kujawskiego². W tym samym czasie działał na Kujawach Przechrzew (Bezdrzew), najstarszy syn Boguszy, podczaszy kujawski (1241 r.), a następnie (1246 r.) podkomorzy kujawski, którego J. Bieniak w swych wcześniejszych opracowaniach uważał za protoplastę Leszczyców z Kościelca³. Synowie Boguszy dali początek dwóm wybitnym gałęziom kujawskim tego rodu — Bogumił był protoplastą gałęzi kościeleckiej, zwanej tak od głównej siedziby w Kościelcu koło Inowrocławia. Natomiast protoplastą drugiej linii — ostrowskiej — był Maciej, piszący się z Ostrowa nad Gopłem. Przedstawiciele tej właśnie linii od przełomu XIII i XIV wieku nosili przydomek Kiwała. Obie linie rodu odgrywały ważną rolę na Kujawach, rodowcy pełnili wysokie godności duchowne i świeckie, należeli do najściślejszego grona współpracowników książąt kujawskich, trwając przy nich mimo różnych dziejowych perturbacji.

Przybysze z Wielkopolski szybko zadomowili się na kujawskiej ziemi, tworząc znaczne kompleksy majątkowe wokół Kościelca i Pakości oraz Ostrowa. Pakość jeszcze w połowie XIII wieku znajdowała się w ręku książąt wielkopolskich. Natomiast w latach 70. przekazana została w ręce pomorskich Wyzeliców⁴. Majątek ten przeszedł w posiadanie Leszczyców najprawdopodobniej w drodze małżeństwa córki Przybysława Wyzelica — jedynej spadkobierczynie ojcowskiego majątku — z Bartoszem z Kościelca⁵. Przejście Pakości w ręce Leszczyców mogło nastąpić najpóźniej w 1284 r.

² J. Bieniak, *Prawa patronackie szlachty kujawskiej w kościołach parafialnych w świetle źródeł*, w: *Religijność na Kujawach i ziemi dobrzyńskiej w czasach staropolskich*, Włocławek 2003, s. 40.

³ *Ibidem*, przypis 97.

⁴ *Kodeks dyplomatyczny Wielkopolski* (dalej cyt.: KDW), wyd. I. Zakrzewski, t. 1–3, Poznań 1878–1881, t. 1, nr 239, 315, 503.

⁵ J. Bieniak, *Bogumił z Pakości*, w: *Słownik Biograficzny Pomorza Nadwiślańskiego*, t. 1, Gdańsk 1992, s. 130.

— około tej daty zmarł bowiem Przybysław Wyszelic⁶. Do Leszczyców należała też od 1284 r. wieś Dąbrówka w parafii Pęchowo, a do 1311 r. byli oni właścicielami Samociążka⁷. W ich rękach znajdowało się też Smogorzewo w parafii Łabiszyn⁸, będące własnością Wincentego Boguszycza, sędziego inowrocławskiego. Trzeba też wspomnieć, że Bartosz z Kościelca posiadał jeszcze wieś Cielęta w ziemi michałowskiej, a jego syn Wojciech z Pakości, wojewoda brzeski, rozszerzył te dobra o wieś Świerczyny⁹.

Stan posiadania linii Leszczyców piszących się z Kościelca i niedalekiej Pakości poznajemy z dokumentu podziału dóbr między braci stryjecznych — wojewodę kujawskiego Wojciecha i podczaszego brzeskiego Hektora — noszącego datę 29 stycznia 1362 r. Były to wsie położone na Kujawach i po wielkopolskiej stronie granicy z Kujawami. Dokument wymienia następujące miejscowości: Krzywosądz, Stary i Nowy Cieślin, Wielowieś, dwie części Kościelca, Mamlicz, Łabiszyn, Mochle, Ostrów (pod Inowrocławiem) z młynem, Rybitwy z jeziorem Mielno, Sadłogoszcz z jeziorem, Piehcin, Lutkowo, Pakość, łąki w „Mikorzynie”. Były to dobra zlokalizowane w kilku powiatach: inowrocławskim (Kościelec, Pakość, Cieślin, Wielowieś, Ostrów, Rybitwy, Mikorzyn), bydgoskim (Mamlicz, Mochle), kcyńskim (Sadłogoszcz, Piehcin, Łabiszyn, Lutkowo) oraz w radziejowskim, w którym znajduje się Krzywosądz.

Spośród tych dóbr wojewoda Wojciech otrzymał Krzywosądz, Stary i Nowy Cieślin, Wielowieś, dwie części Kościelca, Mamlicz, Łabiszyn i Mochle¹⁰. Dobra należące do Wojciecha znajdowały się w parafiach Kościelec i Pęchowo, siedzibami parafii były też Łabiszyn i Krzywosądz. Natomiast dobra Hektora były zlokalizowane w parafii pakoskiej, jedynie Rybitwy należały do parafii w Kościelcu; jego własność była zatem bardziej jednolita pod względem przynależności parafialnej.

Wojewoda Wojciech miał czterech synów: Mikołaja piszącego się z Kościelca, Grzymka z Cieślina, Jana z Ostrowa i Macieja z Łabiszyna. Przed 1383 r. Wojciech dokonał podziału dóbr ze swymi synami; było to najpew-

⁶ J. Bieniak, *Postanowienia układu kępińskiego (15 lutego 1282)*, *Przegląd Historyczny*, t. 82, z. 2, 1991, s. 213–214.

⁷ *Dokumenty kujawskie i mazowieckie przeważnie z XIII wieku* (dalej cyt.: DKM), wyd. B. Ulanowski, Archiwum Komisji Historycznej AU, t. 4, Kraków 1887; s. 33–34, nr 15, 16; KDP, t. 1, nr 104.

⁸ KDW, t. 2, nr 1083.

⁹ *Lites ac res gestae inter Polonos Ordinemque Cruciferorum*, wyd. J. Karwasińska, Warszawa 1935, s. 346–351.

¹⁰ KDW, t. 3, nr 1466; J. Bieniak, *Elita kujawska w średniowieczu*, w: *Człowiek w społeczeństwie średniowiecznym*, Warszawa 1997, s. 311.

niej spowodowane zawarciem drugiego małżeństwa¹¹. Dla siebie zatrzymał Łabiszyn¹², który stał się jego ośrodkiem rezydencjonalnym i z którego odtąd się pisał. Wojewoda Wojciech zmarł przed 1391 r. Rodowy Kościelec przypadł w udziale jego najstarszemu synowi Mikołajowi¹³. Inny z synów Wojciecha — Jan — pisał się z Ostrowa, które w wyniku podziału w 1362 r. wziął Hektor. Zapewne z czasem Wojciech nabył Ostrów w wyniku kupna lub zamiany z bratem stryjecznym Hektorem¹⁴. Możliwe, że za Ostrów Wojciech przekazał Hektorowi Wielowieś, bowiem ta wieś znajdowała się w rękę Hektorowych descendentów żyjących w XV wieku.

Najstarszy wojewodzie — sędzia brzeski Mikołaj — był ostatnim dziedzicem Kościelca z rodu Leszczyców. Z małżeństwa z Rochną (*secundo voto* za Stanisławem Pustolką z Bielaw herbu Łazęka) miał córkę jedynaczkę Dobrochnę, która pierwsze małżeństwo zawarła z Andrzejem z Łubowa herbu Dryja, a drugie około 1400 r. z kasztelanem dobrzyńskim Januszem z Kutna herbu Ogończyk. Wraz z jej ręką Kościelec przeszedł w posiadanie rodu Ogończyków, którzy przyjęli nazwisko Kościelec¹⁵.

Prawo patronatu w rodowym Kościelcu należało do Wojciecha i Hektora. Wojewoda Wojciech, dzieląc majątek między synów, podzielił też prawa patronackie. Znalazły się one w rękę panów z Kościelca i Łabiszyna, nie przysługiwały natomiast dziedzicom Cieślina i Ostrowa. Stan taki, jak przypuszcza J. Bieniak, był wynikiem działu braterskiego, który pozostawił patronat sędziemu Mikołajowi z Kościelca¹⁶. Z pozostałych części praw patronackich w Kościelcu korzystali dziedzice Pakości i Łabiszyna. Świątynia kościelecka była dla nich rodową nekropolią, pomijali w tym względzie kościoły w Łabiszynie i Pakości (gdzie prawo patronatu miejscowego kościoła też należało do dziedziców).

Kolejny z synów Wojciecha — Grzymek (Grzymisław) — dziedziczący w Cieślinie (parafia Kościelec, powiat inowrocławski) był stolnikiem inowrocławskim w latach 1398–1401¹⁷. Później awansował na kasztelanę

¹¹ J. Bieniak, *Prawa patronackie...*, s. 41.

¹² *Joannis de Czarnkowi Chronicon Polonorum*, wyd. A. Bielowski, w: *Monumenta Poloniae Historica* (dalej cyt.: MPH), t. 2, Lwów 1872, s. 728.

¹³ Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie (dalej cyt.: AGAD), Brześć Z. 3, k. 106; KDW, t. 3, nr 1844.

¹⁴ J. Bieniak, *Prawa patronackie...*, s. 41, przyp. 102.

¹⁵ *Ibidem*, s. 41–42.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ AGAD, Brześć Z. 1, k. 54; *Die ältesten*, t. 2, nr 1079; Z. Zyglewski, *Późnośredniowieczne urzędy i urzędnicy w powiecie bydgoskim. Urzędnicy ziemscy — starostowie — burgrabiowie*, Prace Bydgoskiego Towarzystwa Naukowego, t. 16, 1998, s. 30.

bydgoską — pierwsze wystąpienie na tym urządzie pochodzi z 28 sierpnia 1402 r.¹⁸, a ostatnie — z 10 października 1420 r.¹⁹ Jego następcą na kasztelanii bydgoskiej był klejnotnik Tomasz z Pakości²⁰. Grzymek posiadał także Mikołajkowo w parafii Pakość, ale znajdujące się już w powiecie gnieźnieńskim i Żelaskowo (parafia Kędzierzyn, powiat gnieźnieński). Kolejny z braci — Jan Wojciechowicz — pisał się tylko z Ostrowa koło Pakości. W 1427 r. przed sądem brzeskim odbyła się sprawa między Janem i Maciejem z Mamlicza a podstoliną z Poczernina²¹. Dziedziczenie przez nich w Mamliczu pozwala na stwierdzenie, że byli to Leszczyce — wnuki wojewody Wojciecha, w ręku którego znajdował się przecież Mamlicz. Prawdopodobnie Jan i Maciej to synowie Grzymka albo Jana z Ostrowa; źródła bowiem skąpią informacji o potomstwie tych dwóch braci, w przeciwieństwie do descendentów Mikołaja z Kościelca i Macieja z Łabiszyna.

Najmłodszy syn Wojciecha z Kościelca — Maciej z Łabiszyna — osiągnął najwyższe kujawskie godności — był wojewodą inowrocławskim i był to pierwszy pełniony przezeń urząd, następnie awansował na województwo brzeskie. Był także starostą bydgoskim i dwukrotnie inowrocławskim. Należał do najbliższych współpracowników Władysława Jagiełły, uczestniczył w wielu ważnych dla Królestwa wydarzeniach, takich jak unia w Horodle, sobór w Konstancji czy uczestnictwo w limitacji granic polsko-krzyżackich. Zmarł między 4 a 15 marca 1430 roku²². Był żonaty z Małgorzatą, córką Sędziwoja z Szubina herbu Pałuka, która wniosła mu znaczne dobra — klucz szubiński.

Z ojcowizny Maciej otrzymał Łabiszyn w powiecie kcyńskim. Należały do niego także wsie położone w pobliżu Łabiszyna: Mamlicz (parafia Pęczowo), Kania, Ojrzanowo, Smogorzewo, Oporowo (wszystkie w parafii Łabiszyn). W 1396 r. Maciej sprzedał Wielkie Sławoszewo Lutoborowi stamtąd za 300 grzywien groszy praskich²³. Maciej był także właścicielem miasta Złotowa położonego na Krajnie, nie wiadomo jednak dokładnie, kiedy wszedł w jego posiadanie; być może właścicielem Złotowa był już

¹⁸ AGAD, Brześć Z. 2, k. 70.

¹⁹ S. Szybkowski, *Ziemscy urzędnicy bydgoscy za Andegawenów i pierwszych Jagiellonów (1370–1492)*, Ziemia Kujawska, t. 14, 2000–2001, s. 33, przyp. 30.

²⁰ *Ibidem*, s. 33.

²¹ AGAD, Brześć Z. 4, k. 341v.

²² J. Bieniak, *Maciej z Łabiszyna*, s. 24–25; *idem*, *Spółczesność Kujaw w średniowieczu*, w: *Dwie części Kujaw. Związki i podziały w dziejach regionu*, pod red. D. Karczewskiego, M. Krajewskiego, S. Roszaka, Włocławek–Inowrocław 2001, s. 66; *idem*, *Elita kujawska...*, s. 311, przyp. 86.

²³ KDW, t. 3, nr 1969.

jego ojciec²⁴. Jak uzasadnia S. Szybkowski, Złotowo i okoliczne wsie mogły wejść w posiadanie Leszczyców z nadania królewskiego²⁵. Wokół Złotowa Leszczyce utworzyli spory kompleks dóbr, który obejmował wsie Dębowo, Rudna, Zakrzewo, Głomsk, Kiełpin, Lipa, Rudna, Śmiardowo, Stawnica, Skic, Dzierżąno, Święta²⁶. Został on rozszerzony w latach 1424–1425 przez wojewodzinę Małgorzatę z Łabiszyna o zakupione od Sędziwoja z Gołańczy Górnę, Radawnicę, Błękwit i Klukowo, znajdujące się w zachodniej części powiatu nakielskiego²⁷.

Oprócz tego w 1419 r. Maciej miał okazję nabycia drogą retraktu kłucza lutoborskiego na Kujawach Brzeskich, jednak z niego nie skorzystał²⁸. Wojewoda brzeski był też posesjonatem w Konińskim — posiadał tam Cienin i Kamień, które kupił w 1422 r. od rodowców Piotra i Jana z Cienina i Łęgu, i które następnie w 1424 r. sprzedał za 1500 grzywien Mikołajowi Sapieńskiemu²⁹. Maciej w 1427 r. sprzedał część dóbr żony — Czerniejewo i Rakowo Łodziom z Górki³⁰. Pieniądze ze sprzedaży Cienina i Kamienia oraz dóbr żony Maciej i jego żona mogli przeznaczyć na zakupy dóbr na Krajnie, które nastąpiły właśnie w latach 1424–1427. Dalsze części dóbr Małgorzaty sprzedawali już synowie Macieja. Z małżeństwa z Małgorzatą Maciej miał synów Wojciecha, Aleksandra, Mikołaja, Jana, Macieja, Sędziwoja oraz córki Elżbietę i Małgorzatę. Spośród synów Wojciech i Maciej obrali karierę duchowną, którą pierwszy z nich jednak porzucił, natomiast Aleksander i Mikołaj, wzorem ojca, sięgnęli po świeckie godności w kujawskiej hierarchii urzędniczej. Z pozostałych synów — Sędziwój zmarł dość wcześnie, przed 15 marca 1430 roku³¹, a Jan nie pełnił urzędów. Po śmierci wojewody wdowa wraz z synami gospodarzyła w niedziale. W 1434 r. Wojciech i Aleksander, bracia rodzeni niedzielni dziedzice z Łabiszyna, swoje całe dziedzictwo „Lynbanky” w powiecie kcyńskim przekazali swej matce Małgorzacie w dożywocie³². Natomiast Małgorzata przekazała swym sy-

²⁴ S. Szybkowski, *Elita szlachecka Krajny w czasach Andegawenów i pierwszych Jagiellonów (1370–1492)*, w: *Dziedzictwo kulturowe na Krajnie i Pałukach. Wybrane problemy z dziejów Krajny nakielskiej*, red. S. Łaniewski, L. Skaza, Nakło 2004, s. 82.

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ Archiwum Państwowe w Poznaniu (dalej cyt.: APP), Nakło Gr. 1, k. 44.

²⁷ APP, Gniezno Z. 5, k. 35v.

²⁸ Kochanowski, nr 1190, 1193, 1257, 1264, 1281, 1350.

²⁹ APP, Konin Z. 2, k. 163; KDW, t. 8, nr 933, 982.

³⁰ J. Bieniak, *Maciej z Łabiszyna*, s. 25.

³¹ J. Bieniak, *Elita kujawska...*, s. 311, przyp. 86; S. Szybkowski, *Przedstawiciele kujawskich rodzin urzędniczych w najstarszej księdze rezygnacji starosty generalnego Wielkopolski. Ze studiów nad elitami kujawskimi i wielkopolskimi w późnym średniowieczu*, Ziemia Kujawska, t. 14, 2002, s. 40.

³² APP, Poznań Gr. 1, k. 67–68.

nom: Wojciechowi, Aleksandrowi, Janowi, Maciejowi i Mikołajowi czwartą część zamku i miasta Szubin, połowę wsi Pińsko, połowę Samokłesk Dużych i połowę wsi Powodowice w powiecie kcyńskim. Podział ten miał miejsce w Pakości 16 grudnia 1434 roku. W tym samym terminie bracia zobowiązali się do wyposażenia swych sióstr Elżbiety i Małgorzaty, wtedy jeszcze niezamężnych (*domicelle*) z należnych im części ojcowizny i macierzyzny³³.

Natomiast 10 marca 1435 r. bracia dokonali sprzedaży trzech części Szubina — zamku i miasta, trzech części młyna, trzech części wójtostwa w Szubinie, wsi Wolwark i Pińsko oraz połowy Lachowa, Dużych i Małych Samokłesk, ponadto czterech łąnów przy młynie wodnym Tur i prawa patronatu kościołów w Szubinie i Samokłeskach. Nabywcą był tenutariusz kleczewski Jan Czarnkowski z rodu Nałęczów. Wojewodzice z Szubina otrzymali za to połowę wsi Wyszyny w powiecie poznańskim i dopłatę w wysokości 3600 grzywien³⁴. Pozostała czwarta część zamku, miasta i wsi Szubin i młyna wodnego pod zamkiem oraz połowa wsi Lachowo znajdowała się w rękach sióstr Filki i Burnety — córek Świętosława z Grodziska, brata Sędziwoja z Szubina. 24 września 1435 r. siostry zrezygnowały ze wspomnianej części klucza szubińskiego na rzecz Jana Czarnkowskiego, otrzymując w zamian 800 grzywien³⁵.

Bracia Aleksander i Mikołaj byli niezmiernymi w Złotowie, tak są zapisani w 1446 roku³⁶, chociaż źródła częściej notują stamtąd Mikołaja³⁷. Obaj pisali się także z Dębowa w powiecie nakielskim, jednej z wsi w kluczu złotowskim³⁸. Bracia posiadali również Cieszkowo w powiecie kcyńskim³⁹.

Żoną podczaszego inowrocławskiego Mikołaja była Elżbieta — wzmiankowana w 1446 roku⁴⁰, była córką Nałęczana Jana Świdwy z Szamotoł i Jadwigi. W tymże roku otrzymała ona działy ojczyste i macierzyste we wsiach Pełczyno, Chwalibogowo i Paczki w powiecie pyzdrowskim, przekazane jej przez synów Jana Świdwy z Szamotoł i ich siostrę Beatę⁴¹. W 1450 r. Elżbieta zeznała, że odstępuje na rzecz stryja i braci z ojcowizny i macierzyzny, ci zaś jej zadośćuczynili z tych dóbr⁴². Elżbieta miała posag oprawiony na połowie

³³ *Ibidem*, k. 68.

³⁴ *Ibidem*, k. 138.

³⁵ *Ibidem*, k. 163; S. Szybkowski, *Przedstawiciele kujawskich...*, s. 31–32, przyp. 48.

³⁶ APP, Nakło Gr. 1, k. 44.

³⁷ *Ibidem*, k. 28, 64, 71v.

³⁸ APP, Nakło Gr. 1, k. 28, zapiska z 1445 r.

³⁹ APP, Kcynia Z. 2, k. 38.

⁴⁰ APP, Poznań Gr. 2, k. 392.

⁴¹ *Ibidem*, k. 202.

⁴² APP, Poznań Gr. 4, k. 214–216.

Łabiszyna i tamtejszego Przedmieścia⁴³. Córka Mikołaja i Elżbiety — Małgorzata — została żoną Andrzeja Bnińskiego herbu Łodzia, który otrzymał za nią połowę Łabiszyna i połowę Złotowa⁴⁴. Druga z Mikołajowych córek — Jadwiga — poślubiła Stanisława Potulickiego herbu Grzymała, który wraz z jej ręką otrzymał połowę dóbr łabiskich i złotowskich. W 1472 r. Jadwiga z Łabiszyna Stanisławowa Potulicka sprzedała na wyderkał swemu teściowi czwartą część zamku, miasta i dóbr Łabiszyn⁴⁵. Stanisław Potulicki był właścicielem następujących wsi w parafii Łabiszyn: Kania⁴⁶, Oporowo, Ojrzanowo, Smogorzewo, część Jezewa, były to więc wsie należące do kompleksu dóbr łabiszyńskich, których pierwotnym właścicielem był Wojciech z Kościelca i Łabiszyna⁴⁷. Druga połowa tych wsi należała do Bnińskich⁴⁸. Potulicycy wraz z Bnińskimi przejęli też łabiską część kolatury kościoła w Kościelcu, pozostała jej część należała do Krotoskich herbu Leszczyc⁴⁹.

Pozostali bracia — Wojciech i Jan zmarli około 1441 r., zaś Maciej był biskupem siedmiogrodzkim w latach 1444–1461⁵⁰. Wiadomo, że Jan był żonaty z Heleną, bowiem w 1444 r. sprzedała ona czwartą część swej ojcowizny w Radgoszczy w powiecie kcyńskim swemu swakowi, Boguszowi z Jordanowic za 140 grzywien⁵¹.

Syn Hektora z Pakości — Mikołaj z Pakości — przejął klucz pakoski, który należał do jego ojca w wyniku działu z bratem stryjecznym Wojciechem z Kościelca. Dobra pakoskie obejmowały, poza Pakością i prawem patronatu kościoła parafialnego tamże, Lutkowo, Piehcin, Rybitwy, Mikorzyn, Sadłogoszcz, a także Krotoszyn i część Chomełowa, znajdujące się w rękach Hektorowych descendentów. Mikołaj z Pakości, kasztelan bydgoski w latach 1399–1400⁵², z małżeństwa z Agnieszką Wojciechówną z Lutoborza herbu Pomian miał synów Maternę (Marcina), Tomasza i Wojciecha oraz córkę o nieznanym imieniu. Do Mikołaja Pakoskiego należało też z dziedzic-

⁴³ APP, Gniezno Z. 7, k. 94.

⁴⁴ APP, Gniezno Z. 8, k. 101, 240.

⁴⁵ S. Leitgeber, *Potulicycy*, Londyn 1990, s. 19.

⁴⁶ AC, t. 1, nr 1189.

⁴⁷ *Lustracja poradlnego i rejestr lanów województw brzesko-kujawskiego i inowrocławskiego z roku 1489*, wyd. J. Senkowski, Teki Archiwalne, t. 7, 1961, s. 177.

⁴⁸ Z. Górczak, *Rozwój majątków możnowładztwa wielkopolskiego w drugiej połowie XV i początkach XVI wieku*, Poznań 2007, s. 525–526.

⁴⁹ J. Bieniak, *Prawa patronackie...*, s. 43.

⁵⁰ Ich losy przybliżył S. Szybkowski, *Przedstawiciele kujawskich...*, s. 33.

⁵¹ APP, Poznań Gr. 2, k. 33.

⁵² S. Szybkowski, *Kujawska szlachta...*, s. 640–641.

ctwa ojczystego Sępólno Krajeńskie (Sempelborg) z okolicznymi wsiami. W kluczu sępoleńskim Mikołaj dziedziczył wspólnie z bratem Wojciechem. Synowie Mikołaja Pakoskiego sprzedali Sępólno Sędziwojowi Ostrorogowi, wojewodzie poznańskiemu. Z retraktem wystąpił wówczas Wincenty z Szamotuł, jego pełnomocnikiem był Dobrogost z Szamotuł. W 1429 r. Ostroróg odparł pretensje Szamotulskiego⁵³. Jeszcze w 1438 r. Stanisław z Ostroroga w liście do wielkiego mistrza Zakonu prosił go o wynagrodzenie szkód, jakie poczynili Krzyżacy w trakcie napaści na Sępólno⁵⁴; lecz już po 1438 r. nowym właścicielem dóbr sępoleńskich stał się Sulimczyk Stanisław z Goślubia⁵⁵. Na podstawie późniejszych transakcji S. Szybkowski określił, że wsie wchodzące w skład kompleksu sępoleńskiego to: Sikorz, Wysoka, Niechorz, Wiśniewa, Świdwie⁵⁶.

Materna Mikołajewic z Pakości pełnił godność podczaszego inowrocławskiego w latach 1418–1448⁵⁷. Ponadto w 1429 r. był starostą bydgoskim⁵⁸. Z 1445 r. posiadamy wzmiankę o sprawie Materny z kasztelanem nakiełskim, Maćkiem Borkiem z Gostynia o 1100 grzywien zapisanych na Gostyniu i Brzeziu siostrze Materny, a do których to pieniędzy Leszczyc miał prawo bliższości *post manum mortuam* po zmarłych siostrze i siostrzeńcu⁵⁹. Współdziedziczył z braćmi w kluczach pakoskim i sępoleńskim.

Żoną Materny była Anna, córka Macieja z Izbicy z rodu Awdańców⁶⁰. Z tego małżeństwa miał syna Szymona i córki Agnieszkę, Małgorzatę i Katarzynę. Przed sądem w Gnieźnie 25 września 1449 r. miał miejsce spór między Anną, wdową po Maternie, a kasztelanem śremskim, Wojciechem z Pakości i Krotoszyna, będącym jednocześnie opiekunem dzieci Materny⁶¹. W 1452 r. Wojciech miał zwrócić bratankowi, który osiągnął lata sprawne, następujące dobra: Pakość, Rybitwy, Pakoską Wieś, Lutkowo, Bielawy i Izbicę (macierzyna), które to dobra dzierżawił⁶². Szymon z Pakości zmarł bezpotomnie. Dobra pakoskie przejęła jego siostra Agnieszka zamężna za

⁵³ APP, Gniezno Z. 3, k. 1w.

⁵⁴ KDW, t. 10, nr 1451.

⁵⁵ APP, Nakło Z. 1, k. 12; S. Leitgeber, *Goślubscy vel Sempelborscy herbu Sulima. Przyczynek do dziejów rodziny w XV–XVI wieku*, Genealogia. Studia i Materiały Historyczne, t. 4, 1994, s. 39.

⁵⁶ S. Szybkowski, *Elita szlachecka Krajny...*, s. 85.

⁵⁷ APP, Gniezno Z. 7, k. 1v, 2; S. Szybkowski, *Kujawska szlachta...*, s. 611.

⁵⁸ Z. Zygłowski, *Późnośredniowieczne urzędy i urzędnicy w powiecie bydgoskim. Urzędnicy ziemscy — starostowie — burgrabiowie*, Prace Bydgoskiego Towarzystwa Naukowego, t. 16, 1998, s. 47.

⁵⁹ APP, Kościan Z. 12, k. 719.

⁶⁰ APP, Gniezno Z. 6, k. 22.

⁶¹ APP, Gniezno Z. 7, k. 1v.

⁶² APP, Gniezno Gr. 1, k. 68–68v; Poznań Gr. 56, k. 80–81.

kasztelanem śremskim Mikołajem z Janowca. Agnieszka 24 sierpnia 1477 r. dokonała rezygnacji z połowy Pakości, Pakoskiej Wsi, Bielaw, Lutkowa i Rybitw na rzecz swych siostrzenic: Anny, Doroty, Wichny i Katarzyny — córeczki Katarzyny, żony Andrzeja z Myślborza⁶³.

Tomasz, syn Mikołaja z Pakości, występuje w źródłach od 1415 r.⁶⁴ Był kasztelanem bydgoskim między 1422 a 1426, kasztelanem poznańskim w latach 1426–1428, a także starostą konińskim w latach 1422–1423, starostą nakielskim w okresie 1424–1425 oraz starostą generalnym wielkopolskim w latach 1426–1428⁶⁵. Zmarł bezpotomnie w 1428 r. Dziedziczył w Krotoszynie⁶⁶, pisał się również z Jankowa (powiat gnieźnieński)⁶⁷ i Radłowa w powiecie inowrocławskim. Posiadał też Piłatowo (parafia Łabiszyn, powiat bydgoski), które w 1420 r. sprzedał Augustynowi z Wrzącej⁶⁸. Jego żoną była Jadwiga, córka Mikołaja z Wierzenicy w powiecie kcyńskim⁶⁹; wiadomo, że wiano miała zapisane na Jankowie⁷⁰.

O kolejnym z braci — Wojciechu — wiadomo, że przed 4 kwietnia 1419 r. poślubił Witochę z Gułtów, córkę Przeclawa herbu Grzymała⁷¹. Wojciech był w 1429 r. cześnikiem inowrocławskim⁷² oraz kasztelanem śremskim w latach 1430–1459⁷³. W 1446 r. doszło do podziału dóbr między Wojciechem z Pakości, kasztelanem śremskim, i jego bratem Materną, podczaszym inowrocławskim. Były to dobra położone w Wielkopolsce. Materna otrzymał Pakość (miasto, wieś, zamek), niedalekie Lutkowo oraz las Otok i jezioro Mielno. Natomiast Wojciech pozostawił dla siebie leżące w powiecie kcyńskim Piechcin, Sadłogoszcz, Krotoszyn i pół Chomętowa z połową prawa patronatu tamtejszego kościoła, Radłowo w powiecie inowrocławskim oraz leżące w powiecie gnieźnieńskim Jankowo⁷⁴. Przekazując bratu

⁶³ S. Szybkowski, *Związki rodzinne Danaborskich z elitą urzędniczą Kujaw i ziemi dobrzyńskiej*, *Roczniki Historyczne*, t. 66, 2000, s. 166.

⁶⁴ KDW, t. 7, nr 765.

⁶⁵ *Urzednicy wielkopolscy XII–XV wieku. Spisy*, pod red. A. Gąsiorowskiego, Wrocław 1985, s. 194; S. Szybkowski, *Ziemscy urzednicy...*, s. 33–34.

⁶⁶ KDW, t. 8, nr 897.

⁶⁷ APJ, Gniezno Z. 3, k. 1k.

⁶⁸ KDW, t. 8, nr 884.

⁶⁹ *Słownik historyczno-geograficzny województwa poznańskiego w średniowieczu* (dalej cyt. SHGW), pod red. A. Gąsiorowskiego, cz. 4, z. 1, Poznań 2001, s. 37.

⁷⁰ APJ, Gniezno Z. 3, k. 1d.

⁷¹ A. Szweða, *Ród Grzymałów w Wielkopolsce*, Toruń 2001, s. 188, przyp. 1222.

⁷² APJ, Gniezno Z. 3, k. 7.

⁷³ *Urzednicy wielkopolscy XII–XV wieku...*, s. 163.

⁷⁴ APJ, Poznań Gr. 2, k. 127v. W 1434 r. Wojciech sprzedał na wyderkał Janowi dziekanowi gnieźnieńskiemu za 30 grzywien czynsz na wsi Jankowo w wysokości 2 grzywny rocznie (KDW, t. 5, nr 541).

Pakość, Wojciech pozostawił dla siebie prawo patronatu ołtarza Świętej Trójcy w pakoskim kościele, który ufundowała jego, wtedy już nieżyjąca, żona Witocha⁷⁵. Wojciech zapisał tej altarii pięć grzywien rocznego czynszu z Radłowa⁷⁶. Trzeba w tym miejscu nadmienić, że Wojciech nie był jedynym posesorem w Sadłogoszczy. W 1424 r. wystąpił bowiem jako *heres in Sadlogoszcz* pewien Stanisław⁷⁷.

Wojciech posiadał również Łobżenicę na Krajnie, o czym istnieje wzmianka z 1441 r.⁷⁸ W 1448 r. zapadł wyrok w sprawie o prawo patronatu kościoła w Łobżenicy toczony między Wojciechem a podstolim poznańskim Andrzejem Nielatajem i wdową po Mikołaju, Anną⁷⁹. W 1450 r. Wojciech uposażył na Łobżenicy swą córkę Elżbietę (400 grzywien posagu i 400 macierzyzny)⁸⁰. Wojciech posiadał także Koźminek w powiecie kaliskim, o czym wiadomo z dokumentu wystawionego w 1430 r.⁸¹ Najczęściej jednak pisał się z Krotoszyna (parafia Szczepankowo) niedaleko Pakości⁸². Należała do niego także Wielowieś leżąca w powiecie inowrocławskim. Obok tej wsi posiadał jeszcze w tym powiecie Wierzbiczany — w 1459 r. Wojciech, „niegdyś kasztelan śremski”, piszący się z Wielowosi, zamienił swą wieś Wierzbiczany na Dźwierzchno należące do stołu biskupa włocławskiego⁸³. Jednak w 1461 r. widzimy syna Wojciecha — Jakuba piszącego się z Krotoszyna i także z Wierzbiczany. Wtedy to Jakub z Krotoszyna sądził się z biskupem włocławskim Janem o młyn wodny, który nieprawnie zbudował na Noteci koło Barcina jego ojciec⁸⁴. Jakub był wówczas w niedziale ze swym ojcem. Odziedziczył on także po matce prawa patronalne nad altarią św. Stanisława. Jakub Krotoski pełnił też, podobnie jak ojciec, urząd kasztelana śremskiego w latach 1460–1461⁸⁵; Jakub zmarł w 1466 r.⁸⁶ Jego żoną była córka stolnika kaliskiego Wincentego z Łubowa — Katarzyna, której zapisał 500 grzywien posagu i tyleż wiana na połowie Łobżenicy,

⁷⁵ APP, Poznań Gr. 2, k. 127v.

⁷⁶ APP, Poznań Gr. 2, k. 128; KDW, t. 5, nr 100 — tam błędna data.

⁷⁷ Archiwum Archidiecezjalne w Gnieźnie (dalej cyt.: AAG), *Excerpta ex actis consistorii*, k. 67.

⁷⁸ APP, Nakło Gr. 1, k. 19a.; A. Szweđa, *Ród Grzymałów...*, s. 189.

⁷⁹ AAG, Acta Consistoria Sententiae C 1, k. 141–142.

⁸⁰ APP, Nakło Gr. 1, k. 48c.

⁸¹ KDW, t. 9, nr 1232.

⁸² *Ibidem*, t. 10, nr 1575.

⁸³ KDP, t. 2, nr 413, 414.

⁸⁴ *Ibidem*, t. 2, nr 415, 416.

⁸⁵ *Urzędnicy wielkopolscy XII–XV w....*, s. 163–164.

⁸⁶ S. Szybkowski, *Związki rodzinne Danaborskich...*, s. 167.

połowie Piesznej w powiecie nakielskim oraz na Żórawi, Kowalewku, Rozwarzynie i Stołęzynie w powiecie kcyńskim⁸⁷. Wymienione wsie w powiecie kcyńskim i Pieszna w powiecie nakielskim należały już do Jakubowego ojca — kasztelana Wojciecha. Z małżeństwa Jakuba i Katarzyny urodziło się dwóch synów — Wojciech i Jan, którymi opiekował się dziad⁸⁸. Byli oni jedynymi kontynuatorami męskiej linii Leszczyców Pakoskich. W 1472 r. król na prośbę Wojciecha i Jana Krotoskich wyraził zgodę na organizowanie targu w Barcinie⁸⁹. Leszczyce posiadali też prawo patronatu w kościele w Barcinie; w 1420 r. na tę prebendę przewidziano Mikołaja Przędzrewa, kleryka gnieźnieńskiego, niewątpliwego Leszczyca. Miał on objąć parafię po uzyskaniu wyższych święceń⁹⁰. W 1475 r. Wojciech i Jan Krotoscy, bracia niedzielni, wyderkowali za 300 grzywien Sadłogoszcz pannie Helenie z Łukowa⁹¹. Leszczyce z Krotoszyna posiadali także Radłowo (parafia Tuczo) i folwark Oporówek (parafia Liszkowo) w powiecie inowrocławskim⁹².

Warto jeszcze nadmienić, że linia Leszczyców z Kościelca i Pakości posiadała także dobra położone na Kujawach Brzeskich. W 1317 r. Świętopełk (brat Wojciecha z Pakości) pisał się ze Szczebiotowa koło Radziejowa lub z Sobiczew koło Chodcza⁹³. W latach 1407–1438 w Szczebiotowie dziedziczył dowodny Leszczyca — Grzymek⁹⁴. Genealogia ta posiadała też Dobrzelewie⁹⁵, które w 1358 r. Wojciech z Pakości zamienił z arcybiskupem na Lutkowo koło Pakości, oraz wymieniony wyżej Krzywosądz w powiecie radziejowskim. Nadto do Pakoskich należała przejściowo część Bilna (parafia Kłóbka, powiat kowalski), którą za 460 grzywien w 1422 r. kupił od Materny i Tomasza z Pakości Mikołaj z Czarnotula⁹⁶.

W polu naszego zainteresowania znajduje się także, leżący na zachodnim skraju powiatu kruszwickiego, Procyń (parafia Gębice). Procyń po raz pierwszy wzmiankowany w 1271 r.⁹⁷ Znamy XIV-wiecznych dziedziców Procyń, byli to Leszczyce wywodzący się z moźnej linii tego rodu dziedzic-

⁸⁷ *Knięgi Polskoj Koronnoj Metriki*, wyd. A. Mysłowski, W. Graniczny, Warszawa 1914, nr 241.

⁸⁸ S. Szybkowski, *Związki rodzinne Danaborskich...*, s. 167.

⁸⁹ *Matricularum Regni Poloniae summaria excussis codicibus, qui in Chartophylacio Maximo Warsoviensi asservantur*, wyd. Teodor Wierzbowski, t. 1, Warszawa 1905, nr 933.

⁹⁰ BP, t. 4, nr 597.

⁹¹ APP, Poznań Gr. 9, k. 38v.

⁹² Lustracja, s. 156, 157.

⁹³ KDP, t. 2, nr 478; J. Bieniak, *Wielkopolska, Kujawy...*, s. 71, przyp. 121.

⁹⁴ KDP, t. 2, nr 576; S. Szybkowski, *Kujawska szlachta...*, s. 689.

⁹⁵ KDW, t. 3, nr 1371, 1375.

⁹⁶ Kochanowski, nr 2545, 2633.

⁹⁷ KDW, t. 1, nr 442.

czącej w Ostrowie nad Gopłem⁹⁸. Protoplastą ostrowskiej linii Leszczyców był Bogusza⁹⁹. Leszczyce Ostrowscy o przydomku Kiwała posiadali klucz pięciu wsi w parafii Ostrowo. W 1299 r. Piotr, syn Sułka, bratanek arcybiskupa Jakuba Świnki, wyznaczył dla swego siostrzeńca Jana, syna Macieja Leszczyca, sędziego kujawskiego i Piotrowej siostry — jako posag należny jego matce — właśnie nadgoplańskie Ostrowo (zwane też Popowo)¹⁰⁰. Do tej rodziny należały także Kokoszyce (dziś zaginione) i Więckowice oraz Złotowo¹⁰¹.

Znaczenie tej rodziny zostało zapoczątkowane przez działalność Macieja z Ostrowa, sędziego brzeskiego. Jego synowie doszli do najwyższych godności duchownych i świeckich: Gerward był biskupem włocławskim, Stanisław — prepozytem kruszwickim i włocławskim, Jan i Przechrzew kasztelanami kruszwickimi — pierwszy z nich w latach 1316–1327, a drugi w latach 1332–1339. Właśnie Przechrzewa J. Bieniak uważa za protoplastę Leszczyców piszących się z Procyńia, a także z leżącego już w powiecie gnieźnieńskim Ryszewka. Jako argumenty służą temu badaczowi następujące fakty: rodzina ta posiadała dział w Ostrowie nad Gopłem, pojawiło się u niej także imię Przechrzew, nadgoplańskie Ostrowo odziedziczył brat Przechrzewa — Jan, a Przechrzew osiadł raczej w Procyńiu w kasztelanii kruszwickiej, ponieważ gdy został wezwany jako świadek w procesie polsko–krzyżackim w 1339 r., stanął się w towarzystwie świadków kujawskich, a nie wraz z Wojciechem — z wielkopolskiego już Ryszewka¹⁰². Synami Przechrzewa byli Grzymisław z Procyńia i Ryszewka, Tomisław i Paweł z Procyńia. Grzymisław występuje w źródłach w latach 1355–1383. Pierwsze jego wystąpienie datuje się na 24 kwietnia 1355 r., był wówczas świadkiem sprzedaży przez Wincentego kanonika gnieźnieńskiego sołectwa w Gościeszynie niejakiemu Mikołajowi¹⁰³. Pisał się wtedy *de Ryszewo*. W latach 1358–1378 Grzymisław kilkakrotnie świadkował w dokumentach klasztoru trzemeszeńskiego¹⁰⁴. Następną wzmianka o nim pochodzi z dokumentu z 13 marca 1363 r., wówczas obok Grzymisława wystąpili też po raz pierw-

⁹⁸ *Nieznane zapiski heraldyczne*, wyd. S. Kozierowski, Roczniki Towarzystwa Przyjaciół Nauk Poznańskiego (dalej cyt.: Roczniki TPNP), t. 43, 1916, nr 35.

⁹⁹ J. Bieniak, *Elita kujawska w średniowieczu*, s. 310, przyp. 77.

¹⁰⁰ KDW, t. 2, nr 815.

¹⁰¹ KDP, t. 2, nr 142.

¹⁰² J. Bieniak, *Odzyskanie zachodnich Kujaw przez Kazimierza Wielkiego w 1337 r.*, *Zapiski Historyczne*, t. 39, 1974, s. 78, przyp. 53; *idem*, *Przechrzew z Ostrowa*, PSB, t. 29, s. 42.

¹⁰³ KDW, t. 6, nr 168.

¹⁰⁴ *Ibidem*, t. 3, nr 1390, 1424, 1449, 1751.

szy jego bracia Tomisław i Paweł — wszyscy zapisani z Procynia. Bracia procesowali się z klasztorem w Trzemesznie o połowę młyna na rzeczce Różannie. Właśnie tego dnia w Pyzdrach sędzia kaliski Tomisław przyznał przedmiot sporu klasztorowi¹⁰⁵. Natomiast z dokumentu wystawionego 4 kwietnia 1367 r. w Gębicach dowiadujemy się, że Grzymisław z Procynia doszedł do zgody z klasztorem trzemeszeńskim w kwestii wspomnianego młyna¹⁰⁶. Jego dwaj bracia nie pojawili się we wspomnianym dokumencie; obaj już chyba wówczas nie żyli, skoro nie wystąpili w sprawie majątkowej prowadzonej wszak wspólnie. Grzymisław określony jako dziedzic z Ryszewka — *de Parvo Ryszevo* — pojawił się w testacji dokumentu z 27 września 1366 r. informującym o sprzedaży przez Andrzeja z Kunowa sołectwa w jego dziedzictwie Ryszewo — niejakiemu Chwałkowi¹⁰⁷. Grzymisław z Procynia świadcował w dokumencie Mikołaja z Orchowa i Woli i jego żony Katarzyny, wystawionym w Orchowie 23 października 1369 r., a dotyczącym erygowania i uposażenia kościoła w Orchowie¹⁰⁸. W latach 1371–1378 spotykamy Grzymisława w testacjach dokumentów klasztoru trzemeszeńskiego¹⁰⁹. Ostatnia informacja o Grzymisławie pochodzi z dokumentu prywatnego wystawionego w Ryszewie 27 września 1383 r. przez Andrzeja z Ryszewka i Kunowa, który polecił lokować Ryszewko na prawie średzkim i sprzedał je Chwałkowi¹¹⁰. Zatem Grzymisław był właścicielem tylko części Ryszewka, z tego dziedzictwa pisał się częściej niż z Procynia. Jeśli chodzi o braci Grzymisława, również dziedziczących w Procyniu, to o Tomisławie wiadomo, że pojawił się jeszcze 13 listopada 1365 r. w testacji dokumentu, w którym król polecił Jakubowi, sołtysowi z Gębic, lokować wieś Dzierżaną¹¹¹. Natomiast Paweł z Procynia znany jest jedynie z dokumentu z 1363 r. dotyczącego sporu o młyn z klasztorem trzemeszeńskim. Z następnego pokolenia Leszczyców z Procynia możemy wskazać Przechdrzewa i jego braci rodzonych — niewymienionych przez źródła z imienia — a znanych z dokumentu z 21 stycznia 1393 r. Bracia dziedziczyli wówczas w Załachowie i Brzyskorzystwi, wsie te nabyli drogą zamiany z klasztorem trzemeszeńskim za Ryszewo¹¹². Przechdrzew posiadał Załachowo — z tej wsi pisze go dokument z 1413 r.,

¹⁰⁵ *Ibidem*, nr 1489.

¹⁰⁶ *Ibidem*, nr 1571.

¹⁰⁷ *Ibidem*, nr 1568.

¹⁰⁸ *Ibidem*, nr 1617.

¹⁰⁹ *Ibidem*, nr 1645, 1685, 1751.

¹¹⁰ *Ibidem*, nr 1812.

¹¹¹ KDP, t. 2, nr 522.

¹¹² KDW, t. 3, nr 1932.

w którym został wymieniony jako arbiter¹¹³. Jednym z braci Przechdrzewa był Grzymek z Brzyskorzystwi, który 2 maja 1398 r. poręczył za Mikołaja Procyńskiego, swego krewnego, najpewniej brata¹¹⁴. Grzymek w 1397 r. był świadkiem Macieja z Łabiszyna przeciw Witowi z Łubowa¹¹⁵. W 1399 r. Grzymek otrzymał wwiązanie do Dębionka jako zabezpieczenie spłaty długu przez Andrzeja Klepacza i dzieci nieżyjącego Mikołaja Sikory¹¹⁶. Część Ryszewa wciąż znajdowała się w ręku Grzymka, bowiem w 1403 r. został w zapisie sądu gnieźnieńskiego zapisany *de Irziszewo olim Przescorziczski*¹¹⁷.

Drugim bratem Grzymka był najprawdopodobniej pojawiający się w tym samym czasie Bogumił z Brzyskorzystwi, zapisany z tej wsi w dokumencie z 1413 r.¹¹⁸ Natomiast w 1415 r. Bogumił pojawił się w sprawie z Maciejem z Załachowa¹¹⁹. Tego ostatniego zaś identyfikuję z Maciejem piszącym się z Ryszewa w 1412 r.¹²⁰ Za innego brata Grzymka można uznać Tomisława z Załachowa, występującego w księdze ziemskiej gnieźnieńskiej w 1415 r.¹²¹ Do następnego pokolenia tej rodziny zaliczymy duchownego Mikołaja Załachowskiego, który w 1434 r. zamienił połowę Załachowa na połowę Oleśnicy z Andrzejem z Jadownik¹²². Zaś w 1448 r. pojawił się w zapisie kcyńskiej pewien Jan z Załachowa w sprawie z Janem z Pałędzia o granice¹²³. Ważne informacje do genealogii tej rodziny wnosi zapiska sądu brzeskiego z 1408 r., informująca, że siostry Śmichna, Zofia, Anna, Machna i Grzymka pozyskały na braciach Mikołaju z Procynia, Janie z Ostrowa i Bogumile (z Brzyskorzystwi) połowę dziedzictwa w Osięcinach w powiecie brzeskim¹²⁴. Były one najpewniej stryjecznymi siostrami wymienionych braci. Na kartach księgi brzeskiej pojawili się jeszcze wymienieni w 1403 r. bracia: Maciej z Osięcin, ponownie Bogumił z Brzyskorzystwi i Mikołaj z Procynia¹²⁵. Maciej z Osięcin zmarł w 1403 r. — wtedy wystąpiła wdowa po nim — Ludka. Ludkę pozywali „o listy” krewniacy męża Grzymek z Ry-

¹¹³ *Ibidem*, t. 7, nr 707.

¹¹⁴ *Die ältesten*, t. 2, nr 1129.

¹¹⁵ *Ibidem*, t. 2, nr 1035.

¹¹⁶ KDW, t. 6, nr 372, *Die ältesten*, t. 2, nr 1233.

¹¹⁷ Roty, t. 5, 141 A.

¹¹⁸ KDW, t. 7, nr 707.

¹¹⁹ APP, Gniezno Z. 2, k. 50.

¹²⁰ KDW, t. 7, nr 696.

¹²¹ *Ibidem*, k. 19.

¹²² APP, Poznań Gr. 1, k. 45.

¹²³ APP, Kcynia Z. 2, k. 43v.

¹²⁴ AGAD, Brześć Z. 1, k. 180v.

¹²⁵ AGAD, Brześć Z. 2, k. 97v.

szewa i Mikołaj z Procyńia¹²⁶. Krąg dziedziców z Procyńia, Brzyskorzystwi, Ryszewa, Osięcin, Ostrowa to najpewniej wnuki Przezdrzewa — świadka z 1339 roku.

Wystąpienie w 1398 r. Mikołaja z Procyńia to pierwsza o nim wzmianka — w sądzie gnieźnieńskim procesował się ze swym rodowcem, chorążym dobrzyńskim Janem Kosisko z Orchowa. Obaj obrzucali się *mala verba*, wytykając sobie kłamstwo, za co nałożono na nich karę wielką. Chorąży przedstawił świadków przysięgających, że zastał on Mikołaja w swym borze¹²⁷. Mikołaj z Procyńia znany jest jeszcze z testacji dokumentu z 1406 r., dotyczącego rozsądzenia sporu granicznego między Kamieńcem (powiat Gniezno) należącym do klasztoru w Trzemesznie a szlacheckim Rękawczynem¹²⁸. Mikołaj z Procyńia zmarł przed 1 marca 1417 r., wtedy bowiem został rozsądzony spór o Procyński Młyn między klasztorem trzemeszeńskim a synami Mikołaja — Stanisławem i Piotrem. O tych dziedzicach Procyńia źródła skąpią informacji. Natomiast w dokumencie z 1417 r. wystąpiła też wdowa po Mikołaju — Wszeborka¹²⁹. Jest ona zapewne tożsama z „panią Procyńską”, która pojawiła się przed sądem brzeskim 19 stycznia 1418 r. i 24 lutego 1421 r. — w sporze z Ubysławą, żoną Piotra z Mielzyna¹³⁰. Jest to ostatnia informacja o pani z Procyńia. Z tego samego kręgu rodzinnego pochodził zapewne Tomek (Tomisław) z Różanny, którego wzmiankuje zapiska sądu gnieźnieńskiego z 1398 r.¹³¹ Tomek w 1406 r. wystąpił, obok Mikołaja z Procyńia, jako świadek w rozsądzeniu sporu o Kamieniec, między kanonikami regularnymi z Trzemeszna a dziedzicami Rękawczyzna¹³². W 1449 r. jako świadek poświadczający przynależność do rodu Leszczyców Piotra Dąbka wystąpił Piotr z Procyńia¹³³. Około 1451 r. tenże Piotr wraz z Janem i Katarzyną z Procyńia pojawili się w sprawie z Przybysławem z Różanny¹³⁴. Wiadomo też, że około 1450 r. Paweł z Osowca nabył czwartą część połowy Procyńia¹³⁵. Spośród XV-wiecznych dziedziców Procyńia

¹²⁶ *Ibidem*, k. 108v, 118v, 119.

¹²⁷ *Die ältesten*, t. 2, nr 1130.

¹²⁸ KDW, t. 7, nr 580.

¹²⁹ *Ibidem*, t. 8, nr 800.

¹³⁰ Kochanowski, nr 65, 2175.

¹³¹ *Die ältesten*, t. 2, nr 655.

¹³² KDW, t. 7, nr 580.

¹³³ *Nieznanne zapiski heraldyczne...*, wyd. S. Kozierowski, Roczniki TPNP, t. 43, nr 35.

¹³⁴ AGAD, Kruszwica Z, k. 94.

¹³⁵ *Ibidem*, k. 68.

znamy jeszcze Mikołaja wzmiankowanego w 1483 r.¹³⁶ Być może należy w nim widzieć wnuka Stanisława lub Piotra z Procyńna.

Z niedalekiego, leżącego już w powiecie gnieźnieńskim, Orchowa (parafia *loco*) pisał się Jan Kosisko, chorąży dobrzyński, także herbu Leszczyc. Orchowo nie było jego majątkiem dziedzicznym, lecz własnością jego żony Katarzyny — córki Mikołaja z Orchowa, *primo voto* za Zbylutem z Łekna. Chorąży pisał się z dziedzictwa żony. Jan Kosisko był synem Hektora z Łącka i Jadwigi z Wilkowic. Miał braci Mikołaja ze Złotopola, podsędka dobrzyńskiego w latach 1390–1416, Grzymka, chorążego w 1394 r. i Świętosława z Zadusznik — prepozyta rudzkiego i kantora krakowskiego¹³⁷. Jan Kosisko kilkakrotnie występował jako świadek w dokumentach strzeleńskich¹³⁸. W 1405 r. Jan Kosisko kupił od Jana ze Sławoszewa za 800 grzywien Wielkie Sławoszewo koło Mogilna. Natomiast w 1424 r. dokonał zamiany tego majątku na należące do arcybiskupa gnieźnieńskiego wsie Kulino i Dankowo¹³⁹.

Orchowo było wsią parafialną; kościół parafialny w swych dobrach Woli i Orchowie w 1369 r. ufundował ówczesny dziedzic Mikołaj wspólnie z żoną Katarzyną. W 1446 r. bracia Jan i Stanisław Orchowscy potwierdzili fundację kościoła w Orchowie i dodatkowo go uposażyli¹⁴⁰.

Jan Kosisko, chorąży dobrzyński (w latach 1394–1427), miał synów Hektora, Jana i Stanisława. Hektor występował w sporach z sąsiadami z Rękawczyzna¹⁴¹. W 1416 r. był prokuratorem z ramienia konwentu ze Strzelna w sprawie majątkowej z benedyktynami z Mogilna¹⁴². Hektor zmarł chyba dość wcześnie, bo w 1437 r. wystąpił jego syn Mikołaj, kleryk w Gnieźnie¹⁴³. Jan przejął po ojcu chorążym dobrzyńskim dobra w ziemi dobrzyńskiej, pisał się także z Krzekotowa, był burgrabią gnieźnieńskim w 1426 r.¹⁴⁴ Około 1438 r. Jan i Stanisław z Orchowa procesowali się z tenutariuszami Powidza¹⁴⁵. Jan z Orchowa w 1452 r. sądził się z sąsiadem Mirosławem z Linowca¹⁴⁶. Występował też w księgach kcyńskich i nakielskich, był posesjonatem

¹³⁶ Archiwum Państwowe w Bydgoszczy (dalej cyt. APB), Strzelno Kl. B1, k. 111.

¹³⁷ J. Bieniak, *Elita ziemi dobrzyńskiej...*, s. 48.

¹³⁸ APB, Strzelno Kl. A 47, 48, 69; KDW, t. 5, nr 282.

¹³⁹ KDW, t. 5, nr 68, 392.

¹⁴⁰ *Ibidem*, t. 3, nr 1617.

¹⁴¹ APB, Gniezno Z. 4, k. 132, 151.

¹⁴² KDW, t. 8, nr 785.

¹⁴³ BP, t. 5, nr 646.

¹⁴⁴ J. Bieniak, *Elita ziemi dobrzyńskiej...*, s. 160; AC, t. 3, nr 514; KDW, t. 5, nr 459.

¹⁴⁵ APB, Gniezno Z. 4, k. 39v.

¹⁴⁶ APB, Gniezno Z. 7, k. 122v.

w powiecie nakielskim — pisał się z Żelazna, posługiwał się także przydomkiem Kosisko¹⁴⁷.

Jan z Orchowa nabył w 1442 r. od Jana Brzozogłowego herbu Grzymała połowę Ludziska w powiecie inowrocławskim oraz prawo patronatu kościoła św. Wawrzyńca w Gnieźnie¹⁴⁸. W 1446 r. doszło między braćmi do podziału dóbr — Jan Orchowski przekazał Żelazno w powiecie nakielskim, Rąbczyn w powiecie kcyńskim i Dankowo w powiecie gnieźnieńskim oraz pół Ludziska swemu bratu Stanisławowi. Ten z kolei przekazał Janowi Orchowo, Orchowiec, Wołę (Orchowską) i Myślątkowo oraz prawo patronatu w Orchowie¹⁴⁹. Stanisław miał też wyposażyć swą siostrę Katarzynę, gdy ta wyjdzie za mąż, a drugiej siostrze Barbarze przekazać czynsz 12 grzywien. Jeśli Katarzyna nie miałaby potomstwa, wtedy jej posag wróci do Stanisława i jego dziedziców, podobnie będzie z czynszem Barbary — też wróci do Stanisława i jego potomstwa¹⁵⁰. W tym samym 1446 r. Stanisław zapisał swej żonie Piechnie 400 grzywien posagu i tyleż wiana na połowie Ludziska i na połowie Rąbczyna. W tym samym roku bracia potwierdzili fundację kościoła parafialnego w Orchowie¹⁵¹.

Natomiast Jan Orchowski zawarł bardzo korzystne małżeństwo z Ofką, córką Bartosza Sokołowskiego z Ponieca, za którą wziął część Ponieca, stając się dzięki temu posesjonatem w powiecie kościańskim¹⁵². Jednak Orchowski nie od razu stał się właścicielem tych dóbr, bowiem jeszcze w 1448 r., gdy był pozwany z Ponieca przez Annę — siostrę swej żony, ta ostatnia orzekła, że jej mąż nie ma prawa własności Ponieca¹⁵³. Jako właściciel połowy *fortalicium* w Poniecu Jan jest nazwany w 1450 r.¹⁵⁴ Z małżeństwa tego urodził się syn Hektor. Po 1450 r. brak informacji o Janie Orchowskim. Natomiast wiadomo, że w 1464 r. Ofka była już powtórnie zameżna za Dobrogostem Zajązkowskim z Psarskiego, któremu wtedy przekazała jako dożywocie Małe i Wielkie Oporowo¹⁵⁵. Dobrogost natomiast trzecią część tych dóbr sprzedał swej żonie za 500 florenów, z zastrzeżeniem, że będzie je posiadać przez 10

¹⁴⁷ APP, Nakło Z. 1, k. 6v.

¹⁴⁸ Jan Łaski, *Liber beneficiorum archidiecezji gnieźnieńskiej*, wyd. J. Łukowski i J. Korytkowski, t. I, Gniezno 1880, s. 11.

¹⁴⁹ APP, Poznań Gr. 2, k. 294.

¹⁵⁰ *Ibidem*, k. 293–294.

¹⁵¹ Jan Łaski, *Liber beneficiorum...*, t. 1, s. 136.

¹⁵² SHGW, cz. 3, z. 4, s. 757.

¹⁵³ *Ibidem*, s. 757.

¹⁵⁴ APP, Kościan Z. 14, k. 88–88v.

¹⁵⁵ APP, Poznań Gr. 7, k. 200v.

lat po jego śmierci, a potem przypadną one Hektorowi z Orchowa¹⁵⁶. Ten rzeczywiście przejął te dobra, ale w 1467 r. sprzedał Małe i Wielkie Oporowo za 2000 grzywien biskupowi poznańskiemu Andrzejowi¹⁵⁷. Hektor pozbył się dóbr po matce, a osiadł na dobre w Orchowie i w tej okolicy skupował różne dobra. Mógł sobie na to pozwolić dzięki środkom finansowym uzyskanym ze sprzedaży dóbr macierzystych. W 1466 r. kupił na wyderkaf od Dobrochny Myśluborskiej połowę Myślborza w powiecie konińskim¹⁵⁸. W 1470 r. nabył na wyderkaf za 170 grzywien połowę Jaworowa w powiecie gnieźnieńskim od Wojciecha z Lichenia¹⁵⁹, natomiast rok później kupił za 100 grzywien pięć łanów we wsi Wielki Gałczyn¹⁶⁰, a w 1472 r. nabył za 100 grzywien dwie części w Małym Gałczynie od braci niedzielnych Jana, Myślubora i Piotra stamtąd¹⁶¹. W 1473 r. poszerzył swój stan posiadania o część Denkowa wraz z sołectwem kupioną za 150 grzywien od Elżbiety, żony Wojciecha Przetoczyńskiego¹⁶², oraz czwartą część Rękawczyzna kupioną za 150 grzywien od Katarzyny, niegdyś dziedziczki w Rękawczyźnie¹⁶³.

W połowie XV wieku wystąpił Tomasz z Krzekotowa, znany z dwóch zapisów wienno–posagowych, których dokonał, właśnie na Krzekotowie, na rzecz swych żon: pierwszej Anny i drugiej — Katarzyny¹⁶⁴. Oprawa wienno–posagowa Anny wynosiła 110 grzywien posagu i tyleż wiana, a Katarzyny — 300 kop półgroszy, zapisanych na dworze i folwarku w Krzekotowie i na połowie trzody i bydła. Jako że Tomasz dziedziczył w Krzekotowie, można uznać go za syna Jana z Orchowa i Krzekotowa, burgrabiego gnieźnieńskiego. Drugą żoną Tomasza — Katarzyna — wywodziła się z rodziny Kotwiców Kołudzkich¹⁶⁵. Synami Tomasza byli występujący w 1488 r. Jan, Feliks, Stanisław, Bezdziad i ich siostra Anna zamężna za podstolim inowrocławskim, Broniszem ze Smólska herbu Pomian¹⁶⁶.

Wiadomo, że Leszczyce dziedziczyli także w Rzemiechowie koło Powidza. W 1449 r. pewien Mikołaj z Rzemiechowa świadczył z herbu Łaska Piotrowi Dąbkowi¹⁶⁷. Przedstawicielem genealogii Leszczyców był też

¹⁵⁶ *Ibidem*, k. 274v.

¹⁵⁷ APP, Poznań Gr. 6, k. 241v.

¹⁵⁸ *Ibidem*, k. 225.

¹⁵⁹ APP, Poznań Gr. 8, k. 88.

¹⁶⁰ *Ibidem*, k. 111.

¹⁶¹ *Ibidem*, k. 157.

¹⁶² APP, Poznań Gr. 7, k. 211.

¹⁶³ *Ibidem*, k. 207.

¹⁶⁴ APP, Poznań Gr. 4, k. 171–172; Poznań Gr. 6, k. 173.

¹⁶⁵ S. Szybkowski, *Do genealogii i prozopografii...*, s. 140.

¹⁶⁶ APP, Kcynia Gr. 5, k. 31.

¹⁶⁷ *Nieznane zapiski heraldyczne...*, wyd. S. Kozierowski, Rocznik TPNP, t. 43, nr 35.

występujący w latach 1430–1445 Hektor z Gębarzewa pod Gniezmem¹⁶⁸. W 1434 r. był on nazwany burgrabią gnieźnieńskim¹⁶⁹.

Przedstawiciele interesującego nas *clenodium* dziedziczyli również w Kruszy (parafia Ludzisko, w powiecie inowrocławskim). W 1404 r. przed sądem brzeskim oczyścił swoje szlachectwo Maciej Daronia z Daronich Górek herbu Dryja. Jego szlachectwo poświadczyli Przybek z Kruszy, podłowczy inowrocławski, oraz Grzymek (z Cieślina), obaj herbu Leszczyc¹⁷⁰. W dokumencie strzeleńskim z 1411 r. poznajemy Bogumiła, dziedzica z Kruszy — sądząc po imieniu — niewątpliwego Leszczycza¹⁷¹. W Kruszy dziedziczyła jedna rodzina herbu Leszczyc. Wieś ta była mocno rozdrobniona i własność tam mieli też przedstawiciele innych rodów¹⁷². Lustracja poradlnego z 1489 r. wymienia Kruszę Duchowną (własność kościelna), Kruszę Polotową (Podlotową) i Kruszę Zamkową¹⁷³. Zresztą, jak czytamy w lustracji poradlnego, znajdowały się tam *predia nobilium, nullus kmetho*¹⁷⁴. Interesująco przedstawia się etymologia dwóch ostatnich nazw tej wsi. Księga ziemska kruszwicka przekazuje nam imię dziedzica Kruszy — był nim Mikołaj zwany Stary Zamek i to w jego osobie trzeba upatrywać eponima nazwy tej wsi¹⁷⁵. Podobnie też na kartach ksiąg ziemskich gnieźnieńskich pojawił się Maciej Polot z Kruszy — także niewątpliwym eponim nazwy części wsi¹⁷⁶. Niemożliwe jest stwierdzenie przynależności rodowej tych właśnie dziedziców Kruszy.

W Roźniatach w parafii Ludzisko (powiat inowrocławski) w 1421 r. wystąpił Piotr posiadający też części w Lubstowie — dziedzictwie Leszczyców¹⁷⁷. Działy w Roźniatach i Tupadłach posiadał także Maciej Kleńtop herbu Godziemba, które w 1425 r. zamienił z Grzymkiem z Markowic i Pannie na części w Paniewie¹⁷⁸. Roźniaty należały do rodziny dziedziczącej w Smolicach i Budkach w powiecie łęczyckim. Byli to bracia Jan, Piotr, Lu-

¹⁶⁸ KDW, t. 10, nr 1440.

¹⁶⁹ *Ibidem*, t. 9, nr 1376.

¹⁷⁰ *Nieznane zapiski heraldyczne*, cz. 2, wyd. S. Kozierowski, Rocznik Towarzystwa Heraldycznego we Lwowie, t. 6, 1923, nr 3.

¹⁷¹ APB, Strzelno Kl. A 40.

¹⁷² S. Kozierowski, *Pierwotne osiedlenie pojezierza Gopła*, na s. 9 pisze, że „Kruszą nazywano okolicę”.

¹⁷³ *Lustracja...*, s. 173.

¹⁷⁴ *Ibidem*, s. 173.

¹⁷⁵ AGAD, Kruszwica Z., k. 76.

¹⁷⁶ APP, Gniezno Z. 7, k. 79v.

¹⁷⁷ KDW, t. 8, nr 920.

¹⁷⁸ J. Bieniak, *Władza a społeczeństwo w świetle źródeł (cztery epizody funkcjonowania sądu staropolskiego na Kujawach)*, w: *Genealogia — władza i społeczeństwo w Polsce średniowiecznej*, pod red. A. Radziwińskiego i J. Wroniszewskiego, Toruń 1999, s. 377–379.

dwik i Bogumił herbu Leszczyc. W 1399 r. Bogumił ze Smolic z braćmi miał sprawę z Zofią z Lubstowa o dziedzictwo i jej posag¹⁷⁹.

Według T. Nowaka w 1432 r. Piotr, zwany Kokot, piszący się z Dąbrówki, otrzymał dobra na Kujawach, w tym Roźniaty, które nabył od Piotra za 450 grzywien jego brat Jan¹⁸⁰. Jednak Piotr pisał się z Roźniat już w 1428 r., z taką przydawką wystąpił, gdy sprzedawał za 40 grzywien czwartą część Sycewa w powiecie konińskim Rawiczowi — Prandocz z kujawskich Sobiesierni¹⁸¹. W 1433 r. po śmierci jednego z braci — Bogumiła, pozostali przeprowadzili podział majątku. Wówczas Jan przekazał na rzecz Ludwika i jego synów Roźniaty, w zamian otrzymując dobra w Łęczyckiem¹⁸².

Piętnastowieczni dziedzice Lubstowa, Radoliny, Piasków, Cienina, Giewartowa i Janiszewa z rodu Leszczyców wywodzili się z jednego pnia. Protoplastą tej linii Leszczyców według badań J. Bieniaka był Sławęta z Janiszewa, identyczny z kasztelanem kaliskim z lat 1324–1335¹⁸³.

Krąg rodzinny dziedziczący w wymienionych wsiach rozpoznajemy dokładniej dzięki zapisowi sprawy o patronat kościoła w Giewartowie, pochodzącemu z 1403 r. Wynika z niego, że w połowie XIV wieku dziedziecem Giewartowa był Grzymisław, który tę wieś sprzedał swemu wnukowi (nepotowi) Porajowi *in spe reempcionis* i odkupił ją po ponad 30 latach¹⁸⁴. Grzymisław z Giewartowa jest tożsamy z Grzymkiem z Cienina, poległym w 1383 r. podczas wojny domowej w Wielkopolsce¹⁸⁵. Jego synami byli Bogusław (Bogusz) i Świętopełk z Giewartowa, we wspomnianym dokumencie z 1403 r. nazwani zmarłymi; pisali się także z Cienina¹⁸⁶.

Dokument z 1403 r. wymienia też braci — Macieja Maczudę z Lubstowa, wojewodę gniewkowskiego, i duchownego Gerwarda z Giewartowa. J. Bieniak w biogramie Macieja Maczudy stwierdza, że był on bratem rodzonym wspomnianych Boguszy z Cienina i Świętopełka z Cienina oraz Giewartowa¹⁸⁷. Ustalenia te jednak zweryfikował w swym późniejszym

¹⁷⁹ Roty, t. 5, nr 76 B. Bogumił jako świadek przedstawił grupę szlachty z Kujaw Inowrocławskich: Jana Woliszewskiego, Gotarda Zagajewskiego, Andrzeja Górskiego, Macieja Trzaskowskiego, Wojtka Pomianowskiego.

¹⁸⁰ T. Nowak, *Własność ziemska...*, s. 16.

¹⁸¹ APŁ, Konin Z. 3, k. 53v; 220v — tu w 1432 r. Prandota z Sobiesierni.

¹⁸² T. Nowak, *Własność ziemska...*, s. 15–16.

¹⁸³ J. Bieniak, *Autor Rocznika dawnego...*, s. 434–435.

¹⁸⁴ KDW, t. 7, nr 484.

¹⁸⁵ *Kronika Janka z Czarnkowa*, s. 121.

¹⁸⁶ J. Bieniak, *Maciej z Lubstowa*, PSB, t. 19, Wrocław 1974, s. 23.

¹⁸⁷ *Ibidem*.

opracowaniu, w którym za braci rodzonych Maczudy uznał cześnika kałaskiego Świętopełka z Radoliny i Piotra Wysza, biskupa krakowskiego¹⁸⁸.

W sprawie o kolaturę giewartowskiego kościoła wystąpiły panny Małgorzata i Dorota — córki Bogusława oraz córka Świętosława — Afra (Jafra), zwana też Jachną. Ich opiekunem prawnym był Maciej Maczuda z Lubstowa, posiadający także prawo prezenty w Giewartowie. Maczuda był bratem Grzymisława z Cienina, dziada wymienionych panien. Prawa patronackie tamże posiadała również żona Grzymisława Febronia, wówczas będąca już powtórnie zamężna za Łaskarzem z Kozarzewa. Prezentowanym kandydatem był Leszczyc — Hektor z Koźmina (Cozemino). Ponadto, jak wynika z dokumentu, dział w Giewartowie wielkości trzech łanów należał do braci Gerwarda i Macieja¹⁸⁹, byli oni chyba synami Mikołaja Giewartowskiego występującego w 1387 r.¹⁹⁰ Bracia Gerward i Maciej pojawiali się jeszcze w sprawach z rodowcami i sąsiadami¹⁹¹. W latach 1445–1469 r. w źródłach był wymieniany Gerward z Giewartowa — należący już do następnego pokolenia. Wiadomo, że był żonaty z Małgorzatą, wdową po Marcynie z Grzybowa — Wódki¹⁹². Trzeba też nadmienić, że pewien dział w Giewartowie i pobliskim Gostuniu w 1415 r. od braci Bartłomieja i Macieja kupiła Jachna (czyli Jafra Świętosławówna), żona Marcina ze Sławska i Królikowa¹⁹³. *Liber beneficiorum* Łaskiego stwierdza, że patronat w Giewartowie należał do dziedziców tej wsi, a dziesięcina snopowa była płacona giewartowskiemu plebanowi z Buszkowa¹⁹⁴, gdzie też dziedziczyli Leszczycy.

Na przełomie XIV i XV wieku spośród omawianej grupy Leszczyców najbardziej wybili się i największą karierę publiczną zrobili dziedzice z Małego Lubstowa i Radoliny. Maciej Maczuda, piszący się na ogół z Lubstowa, pełnił urząd wojewody gniewkowskiego (inowrocławskiego) w latach 1397–1408¹⁹⁵. W małżeństwie z Katarzyną miał trzech synów: Zygmunta, kanonika włocławskiego, Piotra¹⁹⁶ o przydomku Wysz — kanonika krakowskiego, kustosza poznańskiego, oraz Mikołaja, który pełnił urzędy w hierarchii brzesko-kujawskiej: był chorążym brzesko-kujawskim w latach

¹⁸⁸ J. Bieniak, *Autor Rocznika dawnego...*, s. 434.

¹⁸⁹ KDW, t. 7, nr 484.

¹⁹⁰ *Ibidem*, t. 6, nr 298.

¹⁹¹ APP, Gniezno Z. 1, k. 28; Gniezno Z. 2, k. 55.

¹⁹² APP, Gniezno Z. 2, k. 181; Poznań Gr. 2, k. 170.

¹⁹³ APP, Gniezno Z. 2, k. 50v.

¹⁹⁴ Jan Łaski, *Liber beneficiorum...*, s. 301.

¹⁹⁵ J. Bieniak, *Maciej z Lubstowa*, s. 23.

¹⁹⁶ BP, t. 4, nr 1001.

1412–1433, kasztelanem kowalskim 1434 r., a karierę zwieńczył kasztelaniam kruszwicką, pełniąc ten urząd w latach 1436–1448. Maczuda miał też dwie córki: Barbarę i Siemkę. Wojewoda Maciej Maczuda, poza dziedzicznymi Radoliną i Małym Lubstowem, był także właścicielem Gębic w powiecie kruszwickim oraz kujawskiego Połajewa, o które w 1404 r. toczył spór z Pomianem Janem z Grabia¹⁹⁷.

W Radolinie dziedzyczyli też bracia Macieja Maczudy: Piotr o przydomku Wysz, biskup krakowski w latach 1392–1412, a później — w latach 1413–1414 biskup poznański, oraz Świętopełk pełniący urząd cześnika kaliskiego w latach 1399–1403. Świętopełk z Radoliny był właścicielem Sławęcina, który w 1387 r. sprzedał cystersom z Łądu, z zastrzeżeniem, że jego sukcesorzy będą mogli majątek odkupić za 300 grzywien¹⁹⁸. Po śmierci cześnika Sławęcina w 1412 r. gwałtownie zajął jego bratanek — Mikołaj Maczudowicz z Lubstowa¹⁹⁹.

Poza Sławęcinem młody Mikołaj Maczudowicz posiadał dziedziczne Radolinę i Lubstowo. Należały do niego także Półwiosk, Liczydlno, Racięcice²⁰⁰. W jego rękach znajdowały się również Łagiewniki i Tarnówka w powiecie konińskim, które później znalazły się w posiadaniu jego synów²⁰¹. Z pierwszego małżeństwa z Dziwiszką z Wartkowic miał na pewno synów Macieja Maczudę i Jana, i innych nieznanymi z imienia oraz córkę Małgorzatę²⁰². Wśród pozostałych synów Mikołaja możemy wskazać Tomasza, Hektora, Piotra i Andrzeja²⁰³. Natomiast z drugiego małżeństwa z Małgorzatą urodził się Michał, bowiem wiadomo, że gospodarzył w Lubstowie w niedziale z owdowiałą matką²⁰⁴.

W 1425 r. Mikołaj Lubstowski, chorąży brzeski, spotkał się w sądzie brzeskim z Pomianem z Połajewa w sprawie ustalenia granic²⁰⁵. Urząd chorążego brzeskiego był pierwszą godnością Mikołaja, następnie w latach 1434–1435 był poświadczony jako kasztelan kowalski, a w latach 1435–1448 sprawował urząd kasztelana kruszwickiego²⁰⁶.

¹⁹⁷ AGAD, Brześć Z. 2, k. 69v, 141v, 146; S. Szybkowski, *Kujawska szlachta urzędnicza...*, s. 603.

¹⁹⁸ KDW, t. 6, nr 298.

¹⁹⁹ APP, Konin Z. 1, k. 199, 201.

²⁰⁰ S. Szybkowski, *Kujawska szlachta urzędnicza...*, s. 635.

²⁰¹ APP, Poznań Gr. 6, k. 233.

²⁰² S. Szybkowski, *Kujawska szlachta urzędnicza...*, s. 635.

²⁰³ APP, Konin Z. 5, k. 7–7v, 38v.

²⁰⁴ *Ibidem*, k. 38v.

²⁰⁵ AGAD, Brześć Z. 4, k. 266.

²⁰⁶ J. Bieniak, *Elita kujawska...*, s. 310, przyp. 78.

Maciej Maczuda młodszy dziedziczył w Radolinie, stamtąd najczęściej się pisał²⁰⁷. W 1447 r. ojciec zastawił Maciejowi cztery łany w Racięcicach²⁰⁸. Młody Lubstowski pojawiał się w sprawach z rodowcami i sąsiadami, dotyczących głównie niesnasek sąsiedzkich²⁰⁹. Nie rozwinął kariery urzędniczej. Bracia Lubstowscy: Michał, Hektor, Tomasz, Andrzej i Piotr oraz ich synowie Maciej zostali wymienieni w 1450 r., gdy zobowiązali się do zapłaty swej siostrze Małgorzacie, żonie Zawiszy ze Zbierska, 30 grzywien w tytułu posagu i wyprawy²¹⁰.

Spośród braci Michał posiadał działki w Małym Lubstowie i Małym Półwiosku²¹¹. Andrzej natomiast w 1466 r. swe działki *in opido et villa Lupstowo*, prawo patronatu tamże i dział w Łagiewnikach oraz część sołectwa w tej wsi oraz położony tam folwark o nazwie Tarnówka (powiat koniński) sprzedał za 400 grzywien bratu Hektorowi z Lubstowa²¹².

Patronat kościoła w Lubstowie należał oczywiście do miejscowych dziedziców, co interesujące, dziesięcinę snopową miejscowy pleban pobierał też z kujawskich Roźniat i Smolic w ziemi łęczyckiej — także dóbr Leszczyców²¹³.

W połowie XV wieku status gałęzi Leszczyców z Radoliny i Lubstowa wyraźnie zmalował. Rodzina, która na przełomie XIV i XV wieku wydała znakomitych przedstawicieli duchownych oraz świeckich — urzędników ziemskich wielkopolskich i kujawskich, należąca do możniejszych środowisk krewniaczych pogranicza wielkopolsko-kujawskiego, po kilkudziesięciu latach podupadła. Maczudowie z Lubstowa nie dorównali swym przodkom na arenie publicznej; w wyniku rozrodzenia rodzina spauperyzowała się. Podobnie też przedstawiała się sytuacja z gałęzią ostrowską — jeszcze na przełomie XIV i XV wieku jej przedstawiciele pełnili średnie i niższe urzędy w hierarchiach kujawskich, aby w drugiej połowie XV stulecia spaść do rzędu szlachty drobnej, wręcz zagrodowej.

W Cieninie dziedziczyli na przełomie XIV i XV stulecia bracia Bogusz i Świętopełk Giewartowscy, wymienieni z imienia w dokumencie z 1403 r., dotyczącym prawa patronatu kościoła w Giewartowie. Obaj już wtedy nie żyli. Świętopełk ponadto posiadał część w Radolinie, natomiast Bogusz

²⁰⁷ APP, Konin Z. 5, k. 53.

²⁰⁸ APP, Konin Z. 4, k. 142v.

²⁰⁹ APP, Konin Z. 4, k. 88v; Konin Z. 5, k. 53, 67, 73.

²¹⁰ *Ibidem*, k. 7–7v.

²¹¹ APP, Konin Z. 5, k. 85v.

²¹² APP, Poznań Gr. 6, k. 233.

²¹³ Jan Łaski, *Liber beneficiorum...*, s. 210–211.

dziedziczył w Koszutach²¹⁴. Świętoplek w małżeństwie z Katarzyną miał córkę Jafrę (Afre), także znaną z dokumentu z 1403 r., uprawnioną do części prawa patronatu kościoła w Giewartowie. Została ona żoną Marcina Zaremby z Królikowa. Jej stryjeczna siostra Dorota — córka Boguszy — została żoną Wojciecha z Łekna, zaś jej siostra — Małgorzata — była żoną Wojciechowego brata — Trojana z Łekna. Mariaże te poznajemy z gnieźnieńskiej zapiski z 1411 r., kiedy to doszło do ugody majątkowej zawartej między mężami trzech wspomnianych Leszczycówien, w sprawie o podział dóbr dziedzicznych (niestety nienazwanych) należących do ich żon²¹⁵. Siostry dziedziczyły w Cieninie²¹⁶. Był to Cienin Mały, obecnie zwany Zaborny²¹⁷. Ich majątkiem dziedzicznym była także wieś Robakowo w powiecie kaliskim²¹⁸.

Własność w Cieninie Wielkim posiadał Piotr Laska piszący się z Łęgu (parafia Żegocin, powiat kaliski). W 1411 r. wystąpiła wdowa po nim Febronia *cum pueris*, w następnym roku wdowa z dziećmi miała sprawę o granicę między Cieninem a należącą do Jana z Goliny Przejmą²¹⁹. Potomstwo Piotra Laski i Febronii to zapewne bracia Piotr i Jan z Cienina — obaj używali przydomka Laska i pisali się też z Łęgu²²⁰. Bracia w 1422 r. sprzedali swe wsie Cienin i Kamień rodowcowi wojewodzie brzeskiemu, Maciejowi z Łabiszyna, za 1500 grzywien²²¹; już w 1424 r. majątki te zmieniły właściciela — Łabiski sprzedał je Mikołajowi Sepieńskiemu również za 1500 grzywien²²².

Jednak już w 1429 r. Cienin i Kamień znajdowały się w ręku innego dziedzica z Cienina Wielkiego — Oswalda²²³. Nastąpiło to prawdopodobnie drogą zamiany dóbr między Oswaldem a Sepieńskim, bowiem w rękach Sepieńskiego znajdowały się, wcześniej Oswaldowe, Łęg, Bargowo i Miechinin (powiat kościański)²²⁴.

²¹⁴ S. Kozierowski, *Badania nazw topograficznych na obszarze dawnej zachodniej i środkowej Wielkopolski*, t. 1, Roczniki TPNP, t. 47, 1920, s. 122.

²¹⁵ APP, Gniezno Z. 1, k. 70–70v. Zmienia to ustalenia J. Pakulskiego, *Familia Wawrzyńca z Królikowa herbu Zaremba do połowy XV wieku*, w: *Venerabiles, nobiles et honesti*, Toruń 1997, s. 240, który uznał, że Dorota została wydana za Andrzeja Królikowskiego.

²¹⁶ APP, Konin Z. 1, k. 225 a v.

²¹⁷ S. Kozierowski, *Badania nazw... zachodniej i środkowej Wielkopolski*, t. 1, s. 122.

²¹⁸ *Księga ziemska kaliska 1400–1409*, wyd. T. Jurek, Poznań 1991, nr 1965, 2458, 2462, 2479, 3188.

²¹⁹ *Wybór zapisek sądowych kaliskich z lat 1409–1416*, wyd. B. Ulanowski, Archiwum Komisji Historycznej, t. 3, 1886, nr 136, 358, 403.

²²⁰ APP, Konin Z. 1, k. 70, 112; Gniezno Z. 2, k. 109v; Poznań Gr. 1, k. 18; KDW, t. 7, nr 629.

²²¹ APP, Konin Z. 2, k. 64v–65 = KDW, t. 8, nr 933.

²²² KDW, t. 8, nr 982.

²²³ APP, Konin Z. 3, k. 101.

²²⁴ SHGW, cz. 1, s. 14; cz. 3, s. 23.

Żoną Oswalda była Małgorzata. Po śmierci Oswalda z Cienina wdowa po nim procesowała się o granice z sąsiadami — Rawiczami z Goliny²²⁵. Małgorzata z małżeństwa z Oswaldem pozostawiła córki — Barbarę, Katarzynę, Annę i Małgorzatę²²⁶.

Do majątków Leszczyców należało Buszkowo w parafii Skulsk w powiecie gnieźnieńskim. W 1415 r. Bogumił z Buszkowa wiódł spór o czwartą część dziedzictwa z Mroczkim, Laską i Hektorem z Buszkowa, prawdopodobnie byli to bracia lub bliscy krewni²²⁷. Dział w Buszkowie posiadał też Jaszczółd z Ruskowa, który w 1415 r. był pozywany przez Dobroszkę z Bieli właśnie o tę część dziedzictwa w Buszkowie²²⁸. Przywołany dokument informuje, że Jaszczółd miał uczestniczyć w arbitrażu dotyczącym działu braterskiego między Włodkiem a Piotrem z Ruskowa. Jaszczółd był również pozywany o czwartą część Buszkowa przez Hektora i Mrocza z Buszkowa²²⁹.

Z tego samego pokolenia co wyżej wspomniane osoby pochodził Jan piszący się z Buszkowa, także Leszczyc. Kupił on część Siedlca (koło Kleczewa) w powiecie konińskim od Jakusza stamtąd w 1419 r.²³⁰ Miał on sześciu synów: Jakusza, Piotra, Jana, Mikołaja, Tomasza i Sędziwoja, którzy gospodarowali w Buszkowie w braterskim niedziale²³¹. Wiadomo, że spośród nich Mikołaj był żonaty z Barbarą, która po śmierci męża przedstawiła swój list wienny, z którego wynikało, że reformację miała na częściach Buszkowa i Siedlca²³². Natomiast Jan z Buszkowa opłacił żonie Sędce 50 grzywien wiana i 50 grzywien posagu na folwarku w Buszkowie w 1449 r.²³³ Bracia podejmowali inwestycje majątkowe w okolicy. W 1449 r. Mikołaj i Piotr z Buszkowa kupili od Jakuba z Kościeszek (wieś w Kruszwickiem) szóstą część w Kościeszkach oraz Siedlcu²³⁴. Piotr Buszkowski pisał się też z Kalisk, miał również trzy łany w Górach kupione na wyderek za 32 grzywny od Chebdy z Gór²³⁵. W 1465 r. bracia niedzielni Piotr i Tomasz sprzedali za 45 grzywien dział w Buszkowie, który spadł na nich po śmierci ich brata Mikołaja Mruka pewnemu Tomaszowi²³⁶.

²²⁵ APP, Konin Z. 4, k. 20, 55.

²²⁶ APP, Konin Z. 5, k. 47.

²²⁷ APP, Gniezno Z. 2, k. 26.

²²⁸ KDW, t. 7, nr 759.

²²⁹ APP, Gniezno Z. 4, k. 119; Gniezno Z. 5, k. 10v.

²³⁰ APP, Gniezno Z. 2, k. 104.

²³¹ APP, Konin Z. 5, k. 28v.

²³² APP, Gniezno Z. 7, k. 60.

²³³ APP, Poznań Gr. 5, k. 154.

²³⁴ APP, Poznań Gr. 3, k. 199.

²³⁵ APP, Konin Z. 5, k. 78v-79; Poznań Gr. 6, k. 281.

²³⁶ APP, Poznań Gr. 6, k. 285.